

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ІНФОРМАЦІЇ ТА
РЕГІОНАЛЬНИХ СТУДІЙ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ Н. Ф. Ржевська
«_____» _____ 20 __ р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ,
СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
«МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЯ»

**Тема: «Арабо-ізраїльський конфлікт: особливості та перспективи
врегулювання»**

Виконавець: студент 4 курсу, 409 групи, Мазниченко Максим Олександрович

Керівник: кандидат полічних наук, професор кафедри міжнародних відносин,
інформації та регіональних студій Ялі Максим Харлампійович

НормОконтролер

(підпис)

(П.І.Б.)

КИЇВ 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНФЛІКТУ	6
1.1. Фактори розвитку конфліктів та методи їх нейтралізації	6
1.2. Варіанти розвитку конфліктів та шляхи їх врегулювання	16
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК АРАБО- ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ	27
2.1. Історичні та соціально-політичні витоки арабо-ізраїльського конфлікту .	27
2.2. Основні етапи розвитку конфлікту в ХХ ст.....	31
2.3. Шляхи розв’язання конфлікту на межі ХХ-ХХІ ст.	41
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН АРАБО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ В ГЛОБАЛЬНОМУ МАСШТАБІ	53
3.1. Нові чинники розвитку конфлікту в ХХІ ст.	53
3.2. Позиції провідних країн та наднаціональних інститутів щодо врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту.....	60
3.3. Шляхи врегулювання конфлікту	71
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасній системі міжнародних відносин притаманна значна конфліктогенність, нестабільність і наявність великої кількості локальних (внутрішньодержавних) і міждержавних збройних конфліктів і суперечностей. Причому постійно зростають конфлікти, які перебувають у «замороженому» протистоянні. Невирішеність і наявність на політичній мапі світу величезної кількості конфліктів підтверджує не лише глибокі внутрішні суперечності, що склалися між конфліктуючими сторонам, а й засвідчують виникнення низки інших чинників, які безпосередньо впливають на процес вирішення цих конфліктів. Так, дуже часто конфлікти перетворюються на інструмент геополітичної гри в «руках» третіх більш впливових держав. Отже, постають конфлікти нового покоління, метою яких є не стільки завоювання нових територій, скільки максимальне поширення власного політичного впливу та видозмінення свідомості людей.

У межах теми наукового дослідження опублікована значна кількість наукових праць, статей, дисертацій та монографій, присвячених конфліктологічній проблематиці. Їхні автори детально проаналізували й науково осмислили ідейно-хронологічні й теоретико-понятійні особливості арабо-ізраїльського конфлікту, розкрили концептуальну сутність конфлікту, розробили методологічний інструментарій проблеми. Незважаючи на значну кількість і теоретичного, і практичного матеріалу, в центрі уваги залишаються питання, пов'язані з причинами виникнення конфлікту, особливостей їхнього розвитку та складністю врегулювання.

Мета дослідження полягає у вивченні сутності арабо-ізраїльського конфлікту, визначенні основних передумов і причин виникнення, а також у розробленні дієвих політичних механізмів врегулювання.

Для досягнення мети основну увагу в роботі зосереджено на розв'язанні таких завдань:

- дослідити теоретичні засади вивчення сутності й природи конфліктів у різні періоди розвитку суспільно-політичної думки;
- з'ясувати сутність і основні етапи розвитку конфліктів та методи їх розв'язання;
- з'ясувати в чому полягає особливість виникнення арабо-ізраїльського конфлікту;
- розкрити причини та виділити основні передумови розвитку конфлікту в період Холодної війни;
- проаналізувати досвід спроб міжнародного врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту;
- визначити основні чинники арабо-ізраїльського конфлікту в умовах сьогодення;
- розглянути основні сценарії врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту.

Об'єктом дослідження є арабо-ізраїльський конфлікт.

Предметом дослідження є пошук і особливості застосування політичних механізмів врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють початок ХХ ст., що зумовлено появою на політичній мапі світу арабо-ізраїльського протистояння, – до сьогодні.

Методологія та методи дослідження. Робота ґрунтується на використанні теоретичних і методологічних підходів не лише політології, а й конфліктології, теорії міжнародних відносин, психології, філософії та права.

При проведенні дослідження використано синергетичний підхід, в основі якого покладена ідея, що передбачає багатоваріативність і альтернативність шляхів розвитку конфліктних ситуацій. Використання цього підходу сприяло розширеному розумінню соціально-політичної

реальності, акцентувало на важливості розгляду випадкових чинників, що впливають на розвиток того чи іншого конфлікту. Конфліктологічний підхід дав змогу визначити проблему конфліктів з огляду зіткнення, протиріччя, збройного, політичного, економічного, етнічного й інших видів протистояння. Термінологічний підхід був використаний з метою виявлення основних структурних елементів та найвагоміші для комплексного дослідження терміни й категорії. Геополітичний допоміг установити взаємозв'язок між арабо-ізраїльським конфліктом та змінами у системі міжнародних відносин.

Зазначені підходи поєднуються із низкою загальнофілософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, які ґрунтуються на принципах об'єктивності, науковості, системності, історизму, послідовності, плюралізму, пізнавальності й причинності. Метод аналізу використано для вивчення змісту й основних структурних особливостей понять «конфлікт», «політичний конфлікт» конфлікт тощо. Важливим було й використання історичного методу, що дало змогу досягнути поглибленого розуміння суті проблеми внаслідок вивчення її в межах певної хронологічної послідовності, ґрунтованої на виникненні, формуванні й розвитку досліджуваного об'єкта. Застосовуючи метод порівняння, окреслено певні тенденції, виокремити спільні та відмінні риси в появі конфліктів, проаналізувати основні перешкоди, що постають у процесі їхнього врегулювання, а також запропонувати політичні механізми їхнього вирішення. Метод системного аналізу сприяв розгляданню поняття «конфлікт» через призму певної системи – цілісної сукупності елементів, відношень і зв'язків, порушення однієї з яких призводить до стагнації всієї системи та конфліктної ситуації. Метод прогнозування та політичного моделювання дав змогу, використовуючи аналіз минулого й сучасного, систематично оцінювати та моделювати майбутні сценарії розвитку конфліктних ситуацій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНФЛІКТУ

1.1. Фактори розвитку конфліктів та методи їх нейтралізації

Політика належить до найскладніших і найбільш динамічних сфер життя суспільства, де постійно спостерігається зіткнення протилежних поглядів, безперервна боротьба між соціально-політичними силами в їхньому прагненні реалізувати свої інтереси й цілі. У зв'язку з цим, людство від самого початку виникнення постійно перебуває в стані напруженості, що неодноразово спричиняло та продовжує спричиняти численні конфлікти, війни та криваві революції. Відтак, досліджуючи сутність конфлікту як суспільно-політичного явища, необхідно, з нашого погляду, детально проаналізувати історію становлення і подальшого розвитку конфліктологічної парадигми.

Проблема конфлікту в міжнародних відносинах завжди мала фундаментальне значення і так залишається донині. Вона має велике значення для всієї системи міжнародних відносин, політичної сфери і міжнародно-політичної науки в цілому. Невпинно привертає до себе увагу вчених, істориків, політиків, теоретиків сфери міжнародних відносин. Серед найбільш відомих мислителів і політологів, в чиїх роботах конфлікти і війни займали аж ніяк не останнє місце, можна назвати Фукідіда, Сунь-Цзи, Нікколо Маккіавеллі, Томаса Гоббса, Едварда Карра, Кеннета Уолца, Джозефа Ная, Ганса Моргентау тощо [10, с. 23].

Політична наука загалом трактує конфлікти, як «зіткнення, протиборство різних соціально-політичних сил, суб'єктів політики в їхньому прагненні реалізувати свої інтереси й цілі, пов'язані насамперед з боротьбою за здобуття влади, її перерозподіл, зміну свого політичного статусу, а також з політичними перспективами розвитку суспільства» [37, с. 7].

Людство знайоме з конфліктами з моменту свого виникнення. Спори та війни спалахували на всьому протязі історичного розвитку суспільства між племенами, містами, країнами, блоками держав. Війни велися з приводу територій і ресурсів. Їх породжували релігійні, культурні, ідеологічні, етнічні та інші суперечності. Не можна не погодитися з тим, що роль і місце конфліктів в історії розвитку людства більш ніж істотні. Збройні конфлікти несли безліч життів, вели до розрухи і голоду [6, с. 5].

Сучасні конфлікти є одним з провідних факторів нестабільності на земній кулі. Будучи погано керованими, вони мають тенденцію до розростання, підключенню все більшого числа учасників, що створює серйозну загрозу не тільки тим, хто безпосередньо був втягнутий в конфлікт, але і всім, хто живе на землі.

«Конфлікт (лат. *conflictus* – зіткнувся) – є найбільш гострим способом усунення протиріч в інтересах, цілях, або поглядах, що виникають в процесі соціальної взаємодії, що полягає в протидії учасників цієї взаємодії і звичайно супроводжується негативними емоціями, що виходить за рамки правил і норм» [52, с. 81].

Існує ще одна думка інших вчених, які розглядають поняття конфлікту з точки зору психології. Конфлікт – зіткнення різноспрямованих цілей, інтересів, позицій, думок чи поглядів суб'єктів взаємодії, фіксованих ними в жорсткій формі. В основі будь-якого конфлікту лежить ситуація, що включає або суперечливі позиції сторін з якого-небудь приводу, або протилежні цілі чи засоби їх досягнення в даних обставинах, або розбіжність інтересів, бажань, потягів опонентів тощо [56, с. 20].

З точки зору міжнародних відносин, конфлікт політичний – це вид політичного процесу, який характеризується різким протиборством, зіткненням політичних сил, обумовленим протилежністю їх політичних інтересів, цінностей і поглядів [62, с. 123].

Таким чином зрозуміло, що конфлікт має в основі якесь зіткнення, засноване на несхожості будь-яких інтересів або цілей. Виходячи з цього, можна з упевненістю сказати, що конфлікт як явище може мати види або типи. Далі в нашій роботі, ми покажемо класифікацію даного явища міжнародних відносин і докладно розглянемо кожен з них.

У сучасній літературі існує кілька підходів до класифікації конфліктів. Розглянемо основні.

До основних видів політичного конфлікту відносять:

1) Конфлікт інтересів. Як правило, такий конфлікт характеризується зіткненням політичних та соціально-економічних цілей. Також тут можуть бути присутніми і територіальні інтереси або домагання.

2) Конфлікт цінностей. Цей вид безпосередньо пов'язаний з протиборством різних ідеологічних течій, політичних цінностей або орієнтацій.

3) Конфлікт ідентичності. Найчастіше, обумовлений процесом ототожнення, ідентифікації індивідами або соціальними групами своєї приналежності до тієї чи іншої спільності [20, с. 12].

Конфлікти, що зачіпають інтереси різних політичних суб'єктів, носять, як правило, позитивний для системи характер, дозволяючи узгодити і врегулювати надходять в політичну систему вимоги. Конфлікти цінностей складніше піддаються вирішенню і завжди таять в собі загрозу розпаду самої системи. Конфлікт, пов'язаний з ідентифікацією (лат. *identificis* – тотожний) політичного суб'єкта визначенням його приналежності до тієї чи іншої соціальної (етнічної) спільності, – зазвичай характеризується особливою гостротою і є найбільш небезпечним для політичної системи, так як виникає в умовах формування нових державних утворень як наслідок права на самовизначення, яке має кожна нація. Такі конфлікти проявляються в боротьбі за права і інтереси різних національних груп, статусні і територіальні претензії [23, с. 15].

Останнім часом в літературі часто зустрічається термін «асиметричний конфлікт». Найчастіше у світовій політиці трапляються протиборства, де одна сторона значно перевершує іншу. Наприклад, в територіальному і військовому відношенні. Даний вид конфлікту характеризується тим, що сторони збройного зіткнення абсолютно різні в територіальному співвідношенні (тобто держави різні за площею), відповідно, вони розрізняються і за чисельністю збройних сил і знарядь.

У такому вигляді конфлікту часто найбільш слабка сторона звертається до нетрадиційних засобів ведення війни. До таких можна віднести партизанські рухи, терористичні атаки. Таким чином слабка сторона конфлікту намагається компенсувати недолік в традиційних засобах ведення військових дій.

Симетричний конфлікт передбачає, що сили супротивників практично однакові у всіх відносинах. Схожа площа території держави, а значить і чисельності цивільних і військових, близький за кількістю і обсяг озброєння, тобто відсутня перевага однієї сторони над іншою [27, с. 20].

Таким чином, можна зробити висновок, що конфлікти мають різну природу походження і, прямуючи з цього, свій алгоритм вирішення і відповідно особливості, які необхідно враховувати при врегулюванні політичного конфлікту.

Основною проблемою в конфлікті є визначення об'єкта конфліктних відносин. Виявлення першопричини конфлікту частіше за все не дає результату [32, с. 38]. Як приклад – арабо-ізраїльський конфлікт, певним каталізатором якого вважають окремі дослідники вважають релігійно-політичний рух сіоністів [83; 93; 99]. Але її виявлення ніяк не допоможе у вирішенні даного конфлікту, а визначення об'єкту буде в цьому випадку куди правильнішим і більш значущим. У нашому випадку об'єктами конфліктних відносин є протиріччя, що виникли після процесу поділу

території Палестини на дві держави. Тобто територіальні, етнічні, релігійні протиріччя.

Сучасні міжнародні конфлікти характеризуються сильно зростанням значення національно-етнічної складової. Сьогодні міркування про сучасні міжнародні конфлікти неможливі без співвіднесення їх з етнополітичною обстановкою в світі. За даними етнологів, в світі існує до 5 тисяч етнічних груп, які потенційно готові заявити про свої права на самовизначення та утворення держави. Велика частина цих рухів протікає в ненасильницькій формі. На сучасному етапі внутрішні міжнародні конфлікти стали основною проблемою світової спільноти. Сьогодні налічується сто шістдесят зон етнополітичної напруженості, вісімдесяти з них властива вся атрибутика неврегульованих конфліктів. Жорстокість в конфліктах прямо пов'язана з протиборством різних систем цінностей, способів життя, поглядів і установок окремих соціальних груп, які формувалися століттями.

Також однією з особливостей сучасних конфліктів став той факт, що найчастіше, локальні конфлікти в межах однієї країни, держави, можуть підтримуватися третіми особами. У ролі таких третьою стороною можуть бути як суверенні держави або окремі особи (політичні діячі), блоки держав, ТНК, міжнародні організації та ін. Як правило, ці актори міжнародних відносин переслідують свої власні, державні або приватні інтереси, створюючи видимість спроби врегулювання збройного протистояння через бажання налагодження загального, всесвітнього порядку. Такі треті особи можуть ставати навіть непрямыми учасниками конфліктів [28, с. 78].

Конфлікт виникає між двома або більше сторонами, які є основними, або прямими, учасниками (суб'єктами, сторонами) конфлікту. У міжнародних відносинах до них відносяться, перш за все, держави або групи держав (альянси, блоки), у внутрішніх конфліктах – політичні рухи, офіційна влада. В останні роки і у внутрішніх, і в міжнародних конфліктах все більшу роль починають грати так звані недержавні учасники – руху, організації і т.п.

Крім основних бувають непрямі учасники в конфлікті (країни, блоки, політичні та національні рухи), які не приймають активних дій в конфлікті, але підтримують ту чи іншу сторону політичними, економічними методами, поставками зброї тощо. Ступінь їх залучення в конфлікт може широко варіюватися.

Процес врегулювання, природно, не може не брати до уваги учасників конфлікту та їх особливості. В кінцевому рахунку, від учасників залежить подальший розвиток подій; продовжиться конфлікт або сторони прийдуть до мирної згоди. Протягом розвитку конфлікту його учасники, як прямі, так і непрямі, можуть змінюватися. У ряді випадків непрямі учасники виявляються настільки задіяними в конфлікті, що стають його прямими учасниками. Можуть з'являтися нові сторони, в тому числі і з тих, хто намагався врегулювати конфлікт. І в цьому полягає одна з істотних небезпек підключення до конфлікту або виходу з конфлікту того чи іншого учасника, хоча сам конфлікт триває [42, с. 11].

Американські соціологи К. Боулдинг і А. Рапопорт запропонували свою типологію соціальних конфліктів, виділивши в ній такі категорії:

- реальні конфлікти, тобто такі, що насправді відбуваються в конкретному соціальному середовищі;
- випадкові конфлікти, поява яких залежить від низки другорядних чинників і суперечностей;
- замінні конфлікти, які є фіксованим проявом прихованих конфліктів, тобто тих, що не проявляються на поверхні суспільного життя;
- конфлікти, які виникають в результаті недостатнього знання становища або невдалого застосування принципу «поділяй і володарюй»;
- приховані (латентні) конфлікти, або конфлікти, що розвиваються поволі, непомітні відразу. Їх учасники через різні обставини не можуть чи не хочуть заявити про свою відкриту боротьбу один з одним;

- фальшиві конфлікти, тобто ті, що не мають, по суті, об'єктивних підстав. Вони виникають через неадекватне віддзеркалення в груповій чи масовій свідомості реальностей [61].

На початку 1980-х років у західній соціологічній і політологічній літературі значна увага приділялась аналізу конфліктного потенціалу в країнах Східної Європи. Дослідники відзначали, зокрема, швидке зростання національної самосвідомості, прагнення до національного суверенітету, примат національного над класовим. До такого висновку дійшов, наприклад, американський дослідник Ю. Рецлер. До цього ж часу відносяться і праці деяких інших західних дослідників, зокрема К. д'Анкоса, Дж. Скотта, Дж. Рубіна, Д. Пруйта, Сунг Хе Кіма [7].

Окрему категорію конфліктів становлять ті, які умовно можна назвати «індукованими», тобто конфлікти, що виникають під впливом прикладу ззовні на основі отриманої через засоби масової комунікації інформації. Під впливом, наприклад, етнічних конфліктів у Індії та в ЮАР активізуються національні й релігійні спільноти в інших країнах. Конфлікт на території колишньої Югославії теж мав певний вплив на підвищення активності мусульман і християн у низці країн світу, залучаючи їх до руху протесту на боці своєї національної чи конфесійної групи. Не менший резонанс викликали події в югославському краї Косово весною і влітку 1999 року.

Ще однією особливістю сучасних етнополітичних та міжконфесійних конфліктів (риси яких саме поєднує арабо-ізраїльський конфлікт) є неможливість певної перемоги, остаточного і безповоротного припинення конфлікту. Це обумовлено тим, що існує належність учасників зіткнень до певної групи, яка ставить перед собою цілі та погляди, які мають місце бути, тому в учасників стимулюється рішучість, а часом і жертвність боротьби.

Таким чином, основною відмінною рисою сучасних конфліктів стала національно-етнічна складова. До неї додаються і треті особи, які ускладнюють вирішення протиріччів, переслідуючи особисті інтереси і

вигоди. Ними можуть бути як фізичні особи, так і держави зі своїми геополітичними інтересами, міжнародні організації або транснаціональні корпорації [11].

Сучасні конфлікти мають основну відмінну рису, причину, через яку ускладнюється вирішення конфлікту і вихід з нього найбільш вигідно для всіх учасників. Так чи інакше, практично будь-який конфлікт можна вирішити кількома існуючими способами, які будуть описані далі в роботі, а також розглянуті труднощі, які виникають в процесі врегулювання [42, с. 45].

Існує дві основних галузі наукових досліджень по мирному, ненасильницького вирішення конфліктів. Перша розвивається в рамках правових дисциплін та спрямована на аналіз юридичних норм врегулювання конфліктів. Тут вивчаються такі питання, як правові наслідки збройного конфлікту, захист прав цивільного населення, правове становище учасників збройного конфлікту, регламентація закінчення збройного конфлікту і інші. Друга галузь, в рамках політичної науки, орієнтована на дослідження пошуку взаємоприйнятної згоди між учасниками політичним шляхом: шляхом переговорів і посередницьких процедур (політичне врегулювання конфліктів) [31, с. 4].

В першу чергу хотілося б сказати про мирний спосіб врегулювання конфліктів. Це найбільш складний шлях. Він допомагає уникнути затяжних кровопролиттів з боку учасників конфлікту, великих людських жертв і руйнування інфраструктури, а також і матеріальних збитків. Не буде зайвим відзначити, що існує організація, що надає велике значення мирному шляху врегулювання конфліктів. Це Організація Об'єднаних Націй. Саме вона займається дипломатичними способами регуляції виникаючих суперечок. Оскільки будь-який конфлікт являє собою загрозу громадському світовому порядку і загальної безпеки, цим питанням займається не лише ООН, але і регіональні міжурядові організації, і тут варто відзначити ОБСЄ, АС та ін. До вирішення гострих питань підключаються також і неурядові організації.

Незважаючи на все це, залишається серйозна проблема, що виражається в тому, що сучасні політичні конфлікти з їх етнічним і релігійним підґрунтям неймовірно складно піддаються впливу. В цілому вплив на конфлікт з метою його мирного завершення здійснюється за рахунок:

- превентивної дипломатії. Цей спосіб необхідний для того, щоб не дати конфлікту перерости в збройне зіткнення. Така дипломатія включає діяльність, пов'язану з «відновленням довіри» між конфліктуючими сторонами; роботу місій цивільних спостерігачів щодо встановлення фактів порушення світу тощо. Труднощі полягають в тому, що не завжди учасники конфлікту готові або згодні вести дипломатичний діалог один з одним (коли ситуація, на їхню думку, напружена і вони не бачать іншого шляху вирішення конфлікту, як збройним способом) або ж через посередників. І не завжди переговори призводять до очікуваних результатів, у зв'язку з тим, що часто неможливо передбачити поведінку мас, тобто учасників зіткнення. Наступний спосіб – підтримка миру. Даний спосіб має на увазі заходи, спрямовані на припинення вогню. Це може бути діяльність, миротворчих сил; створення зон, вільних від польотів тощо. Діяльність з підтримки миру орієнтована не на пошук мирного вирішення проблеми, а лише на зниження гостроти конфлікту. Вона передбачає розведення протидіючих сторін і обмеження контактів між ними. Складність даного методу полягає в тому, що надзвичайно високий ризик втрат людських життів. Не важко здогадатися, що миротворчі сили складаються із загонів добровольців або людей, чий борг зобов'язує служити в збройних силах [39, с. 72];

- збереження миру. Передбачає процедури, пов'язані з організацією переговорного процесу. Тут важливо, щоб, на відміну від підтримання миру, діяльність із збереження миру спрямовувалась не лише на зниження рівня протистояння сторін, а й на таке вирішення проблеми мирним шляхом, яке задовольняло б конфліктуючі сторони. Недолік такого методу в тому, що, як правило, протидіючі сторін залишаються невирішеними. Договір про мир

підписується лише через те, що сторони усвідомлюють – конфліктувати більше немає можливості. Як правило, одна зі сторін не прагне дотримуватися умов укладеного перемир'я. У цьому випадку нерідко потрібні гарантії виконання угод. Третя сторона, що бере участь в посередництві, часто і стає таким гарантом. Наприклад, в угодах, укладених між Ізраїлем і Єгиптом в 1979 р., їм виступили США.

- відновлення миру. Ще один з методів врегулювання. У ньому, як правило, активну участь бере третя сторона. Вона займається або підготовкою виборів нового уряду. І навіть тимчасово керує територіями держави до повного мирного завершення конфлікту. Третя особа веде активне економічне відновлення постраждалої держави, піднімає культуру і дух громадян, проводить політику, спрямовану на формування толерантних поглядів у винуватців протиборства. Відновлення миру також проявляється і в пособництві до примирення ворогуючих сторін. Зазвичай це виражається в скликанні зустрічей на високому рівні (саміти, конференції), де третя особа (глава держави, міжнародна організація) виступає ініціатором цих заходів для мирного вирішення питань [56, с. 79].

Наразі відходять в минуле «класичні» конфлікти між державами і набувають активності внутрішньодержавні суперечності, що спровоковані радикальним націоналізмом, сепаратизмом, релігійним фундаменталізмом та посиленням глобальної нерівності [12, с. 11].

Зміни методологічної парадигми у дослідженні політичних конфліктів на межі XX-XXI ст. привели до появи нових наукових течій, таких як: теорія асиметричного конфлікту (Е. Макк), системно-кібернетичний підхід (А. Етціоні), ігрова теорія конфлікту (Д. Льюїс та Г. Райффі, А. Рапопорт) тощо.

Сучасний світ знову актуалізував крайні стани конфліктів – війни, міжетнічні та релігійні сутички та новітні форми інформаційного протистояння [51].

1.2. Варіанти розвитку конфліктів та шляхи їх врегулювання

Історія свідчить, що, як правило, легше не допустити конфлікт, ніж потім його «гасити», коли він розгориться. Що потрібно, щоб конфлікт не допустити?

1. Запобігання політичного конфлікту, який назріває. Політичному керівництву треба постійно прогнозувати соціально-політичний стан в країні або регіоні, добре знати настрої населення, його реакцію на ті чи інші події, громадську думку. Прогнозування стану – має бути перманентним процесом. Тільки при цьому можна вловити намічені зміни в політичній ситуації, які можуть призвести до політичної нестабільності, до конфлікту. Краще вчасно піти на поступки окремим соціальним групам заради запобігання можливого конфлікту.

2. Відкладання назрілого політичного конфлікту. Цей шлях використовує та чи інша сторона, коли склалася конфліктна ситуація не обіцяє їй перемоги, а навпаки, зумовлює їй поразку і втрату досягнутих позицій. Тоді ця сторона йде на поступки, укладає не вигідні для неї угоди, сподіваючись на «кращі часи», коли зібравшись з силами, поверне втрачені позиції. Конфлікт відкладається на певний час.

3. Примирення конфліктуючих сторін, коли конфлікт не вдалося запобігти, він став фактом і мова йде про його припинення. примирення сторін може здійснюватися різними методами. Найбільш прийнятний метод переговорів самих конфліктуючих сторін. Цей шлях дає позитивний результат, якщо конфлікт зайшов не торкнувся глибинних інтересів сторін. Конфлікт спалахує періодично з новою силою і переростає в тривалу кризову ситуацію. Тоді обирається інший метод – примирення сторін через посередника, тобто за участю в переговорах третьої, «нейтральної» сторони, яка зацікавлена в припинення даного конфлікту. Вона повинна об'єктивно

оцінити ситуацію, умови переговорів, вимоги сторін одна одній, спробувати «зблизити» ці вимоги і умови і надати допомогу конфліктуючим сторонам дійти згоди, виробити компромісне рішення щодо припинення конфлікту.

4. Застосування збройних засобів для вирішення конфлікту (в конфліктах на міждержавному або міжнаціональному рівнях). До жаль не всі політичні конфлікти вирішуються шляхом переговорів, особливо коли конфліктуючі сторони мають намір застосовувати один проти одного силові методи. В цьому випадку світове співтовариство застосовують реально військову силу і змушують протиборчі сторони припинити конфлікт. Це самий небажаний шлях, так як конфлікт «заганяється всередину», але не дозволяється. З відходом збройних сил третьої сторони він часто спалахує знову [10, с. 84].

Перераховані шляхи вирішення політичних конфліктів лише в сукупності можуть дати бажаний результат. Політичний конфлікт вважається вирішеним, коли його суб'єкти, керівники конфліктуючих сторін укладуть основоположний документ, в якому зафіксовано, що причини, які викликали конфлікт, втратили своє значення, інтереси сторін дотримані, всі приватні питання улагоджені. З прийняттям такого документа відновлюються економічні, культурні та інші зв'язки між сторонами, узгоджуються погляди, оцінки політичних подій, які зачіпають інтереси конфліктуючих сторін. Керівництво засвоює уроки конфлікту, аналізує процес його врегулювання, вживає заходів до недопущення подібного конфлікту в майбутньому.

Основна мета управління та регулювання конфліктів полягає в тому, щоб запобігти, попередити деструктивні конфлікти, а також сприяти їх вирішенню. Так як управління в політиці призначене не здійснити тоталітарно-утопічний проект усунення з суспільного життя будь-яких конфліктів, а контролювати конфліктогенний потенціал суспільної гетерогенності, залишаючи якомога більшу кількість конфліктів можливими і запобігаючи їх перетворенню на реальне політичне протиборство [13].

Управління конфліктом може мати як деструктивні так і позитивні наслідки, тобто загострювати, так і згладжувати конфлікти. Для пояснення цього твердження пропонуємо взяти за основу концепцію досліджень щодо зазначеної проблеми, запропоновану російським конфліктологом А. Чумиковим і перенести її на реальні конфлікти в нашій державі. Вчений зазначає що управління конфліктом само по собі конфліктне. Оскільки, роблячи дисфункціональними відносини одного рівня, воно здатне надати функціональний характер відносинам іншого рівня. Деякий ініційований конфлікт першого порядку дійсно загострює конфлікт другого порядку, але в той же час згладжує конфлікти третього, четвертого і п'ятого порядків [63].

Управління конфліктом як процес, характеризується наступними конструктивними наслідками: прагненням нейтралізувати загострення конфлікту та його силовий потенціал; вивести конфліктні відносини на новий перспективний рівень; виявити причини протиріч, що призвели до конфлікту; переформатувати антагоністичні суспільні відносини.

Можна погодитись із твердженням А. Чумикова, що кілька маленьких конфліктів можуть в значній мірі нейтралізувати один великий чи навпаки, один великий може повністю розчинити незначні конфлікти. Досить часто для оптимізації відносин на зовнішньому рівні управлінські дії можуть призвести до суперечностей та непорозумінь на внутрішньому. Чи навпаки, для того, щоб подолати супротивника на зовнішньому рівні, відносини на внутрішньому рівні стають конструктивнішими, об'єктивнішими, дружнішими. При цьому само по собі зникають, або стають менш загрозливими та помітними ті суперечки та розбіжності, що існували у відносинах [63].

Регулювання та управління конфліктів не було б можливе без спеціальних механізмів, під якими ми маємо на увазі сукупність норм, принципів, методів та засобів управлінської діяльності для досягнення цілей суб'єктами управління конфлікту. Основою для регулювання конфліктів є

прийняття спеціальних заходів, процедур, створення та діяльність інститутів та організацій, метою яких є ліквідація негативних наслідків конфлікту та переведення останніх в мирне русло, розв'язання суперечностей, виявлення причин, що призвели до політичної боротьби. Базисом для прийняття заходів з регулювання конфлікту є визначення на кожному етапі конфліктного розвитку факторів, що сприяють та перешкоджають ескалації конфлікту, і відповідно прийняття дій щодо ослаблення чи посилення останніх. При цьому, найбільш дієвим заходом є позбавлення сторін ресурсів для нарощування конфлікту.

Важливо також наголосити на тому, що управління конфліктом здійснюється на основі загальновизнаних принципів та підходів. Серед загальних принципів, важливо звернути увагу на такі, як гласність, демократичність, об'єктивність, системність, конкретність та ін. Щодо підходів, то можна виділити нормативний, силовий, психологічний, ідеологічний, комунікативний та інші.

Діяльність з регулювання конфлікту важлива в контексті створення умов для вирішення конфлікту і лише в разі усунення конфліктної ситуації управлінська діяльність стає неактуальною. Це можливо в разі або відмови однієї із сторін від своїх цілей (від повної перемоги однієї зі сторін), або такої взаємної зміни цілей сторін, яка робить їх сумісними (компроміс), або відмови всіх сторін від своїх цілей (якщо предмет спору втрачає свою цінність в очах сторін або перестає існувати) [38].

Попередження чи запобігання конфліктів є основним і найбільш ефективним способом управління та регулювання конфліктів. Попередити конфлікт набагато легше, ніж його вирішити, адже врегулювання чи вирішення конфлікту потребує політичних, військових та матеріальних зусиль. Запобігання конфліктам передбачає такі види діяльності, як виявлення ситуацій, які можуть призвести до насильства, зниження різними

способами наявної напруженості, запобігання ескалації конфлікту, усунення джерел небезпеки, які можуть перерости у насильство.

На латентному етапі розвитку можна попередити значну кількість конфліктів, проте, щодо політичних, то попередити можна хіба що тільки ескалацію чи генералізацію, а також переростання останнього у збройний насильницький конфлікт. Це твердження можна пояснити тим, що для того, щоб передбачити конфлікт потрібно на початковому етапі точно виявити його причини, цілі та прагнення сторін. У випадку із політичним конфліктом, інтереси, цілі, співвідношення сил дуже важко виявити навіть на етапі протистояння, не говорячи про латентний етап. Тож, суттю попередження політичного конфлікту є не саме заперечення та запобігання проблеми, а виявлення та пошук ненасильницьких способів його вирішення ще на ранньому етапі його виникнення або у відносинах, які несуть загрозу напруження та генералізації. Тому у практиці конфліктології можна більше зустріти такі терміни як «запобігання насильства» чи «запобігання криз», що по суті й відповідає попередженню політичного конфлікту.

Варто зауважити ще й таку річ, що стратегія і тактика попередження конфлікту часто застосовується не тільки до появи насильства, а й після, тобто на останньому етапі розвитку конфлікту, а точніше у після конфліктній відбудові, і основна діяльність спрямована на недопущення відновлення бойових дій.

Типовими інструментами попередження конфлікту можуть бути засоби побудови довіри та забезпечення безпеки у відносинах, раннє попередження, превентивна дипломатія, превентивна підтримка миру та виховання в дусі миру. А. Кіссе виділив наступні підходи до попередження конфлікту: превентивні заходи, що включають превентивну дипломатію й системи раннього попередження; правові інструменти та заходи (щодо суперечок), попередній переговорний процес (щодо суперечок і конфліктів); управління

конфліктом, що включає операції з підтримки миру, примус до миру, превентивне розгортання, санкції; передконфліктне будівництво миру [27].

Важливим елементом для запобігання чи попередження конфліктів є вчасне прогнозування конфліктної ситуації та діагностика конфліктів. Це в свою чергу передбачає виявлення несумісності інтересів, аналіз причин конфлікту, цілей та балансу сил сторін конфлікту. Необхідно також виділити деструктивні чи конструктивні наслідки, які несе у собі майбутній конфлікт. Ці дії дозволять зробити аналіз конфлікту і спрямують управління конфлікту до вибору певних засобів та інструментів.

Потрібно зауважити, що сучасні західні дослідники в основному віддають перевагу системі раннього попередження конфліктів. При цьому вони наголошують не на попередженні вже існуючих конфліктів, а в основному на опрацюванні та дослідженні відносин, які несуть загрозу для конфлікту. Раннє попередження може включати аналіз і моніторинг конфліктів, аналіз даних, ризик і захист інтересів груп тощо [45].

Під превентивною дипломатією потрібно розуміти «дії, спрямовані на попередження виникнення спорів між сторонами, недопущення переростання існуючих спорів у конфлікти й обмеження їх масштабів», таке визначення, що в сучасній науці вважається найбільш вдалим, було запропоновано генеральним секретарем ООН Б. Галі у його доповіді «Порядок денний для миру» 1992 р. [81]. Превентивна дипломатія становить собою складне об'єднання засобів і методів, які залежать від сутності та природи конфлікту. Існує низка інструментів, які належать саме превентивній дипломатії. Вони передбачають: встановлення довіри, раннє попередження, що базується на зібранні та аналізі інформації, встановлення фактів, превентивне розгортання, утворення демілітаризованих зон [59].

Щодо превентивної підтримки миру, то варто зауважити, що це засіб, який передбачає діяльність миротворців у зоні конфлікту спрямований на те, щоб зменшити напруженість у зоні конфлікту та створити умови для

врегулювання конфлікту мирним шляхом. Потрібно зауважити, що згідно визначеного плану нашого дослідження про миротворчі та миробудівничі заходи регулювання конфлікту ми розглянемо детальніше у наступному розділі.

У політичній практиці управління конфліктом зустрічається таке явище, як сприяння ескалації конфлікту, що спрямоване на посилення інтенсивності та розширення масштабів чи кількості учасників конфлікту. Стимулювання ескалації політичного конфлікту може бути виправданим по відношенню не лише до конструктивного, а подекуди й деструктивного конфлікту. Якщо конфлікт зможе привести політичну систему до радикальних змін та реформ, яких вона потребує, то ініціювання конфлікту є важливим шляхом впливу. Досить часто стимулювання ескалації конфлікту є чинником зміни тоталітарної політичної системи чи усунення антидемократичних політичних режимів, які нехтують правами та інтересами населення. Саме тоді це стимулювання є необхідним і виправданим.

Якщо попереджувальні засоби стають не дієвими і протистояння перейшло із початкової латентної стадії у відкриту боротьбу, то тоді варто говорити про пряме управління конфлікту. Саме тоді конфліктна ситуація потребує врегулювання, яке передбачає дії, спрямовані на припинення конфронтаційного протистояння та ескалації конфлікту. Як правило, врегулювання збройного конфлікту відбувається тоді, коли, в одному випадку, сторони зрозуміли, що ведення насильницьких дій є вже непотрібним чи не вигідним, або в іншому випадку, коли одна сильніша сторона конфлікту чи третя сторона нав'язує припинення воєнних дій другій стороні. Проте, джерела конфлікту все ще не зникають і продовжують свою руйнівну дію. При цьому, потрібно звернути увагу на те, що роль врегулювання як управлінського процесу полягає в тому, щоб направити сторони до припинення ескалації чи бойових дій та зосередити всі зусилля на потенційному розв'язанні конфлікту.

Тобто, врегулювання виступає запорукою чи способом потенційного вирішення конфлікту. Це можна пояснити тим, що через військові чи агресивні дії сторін одна проти одної вони не в змозі виявити істинні причини та джерела конфлікту, що є основою для конфліктного розв'язання. Проте, існує й інший варіант розвитку, коли конфлікт проходить стадію врегулювання, але до розв'язання справа так і не доходить, тому що конфлікт повертається до своєї початкової фази розвитку і починає діяти з новою силою. Це питання динаміки конфлікту, але основною причиною виступає той факт, що врегулювання конфлікту є короткостроковою перспективою. І якщо вчасно не будуть застосовані дії щодо розв'язання конфлікту, то останній може відновити свою силу. При цьому напрошується інший висновок, що врегулювання конфлікту як дія з управління може реалізуватися більшою мірою тільки на стадії ескалації конфлікту.

Окрім повернення від військового до політичного управління конфліктом процес врегулювання також включає дії суб'єктів по утриманню конфлікту в цивілізованих рамках, створення певних правил, норм та інститутів за для контролю над конфліктом. Процес врегулювання конфлікту намагається включити різні форми агентств (міжнародні організації, держави, неурядові організації, індивідууми), направлений на різні групи (лідери сторін, еліти, маси) і змінюється відповідно до форм, напрямів та цілей [49].

Останнім етапом управління політичного конфлікту є його розв'язання. Як зазначає Дж Скотт, будь-який конфлікт можна розв'язати. Ключ полягає в тому, щоб поглянути на конфлікт, як на задачу, яка повинна бути вирішена: у першу чергу визначити причину конфлікту, а потім – застосувати відповідну техніку вирішення конфліктних проблем [56, с. 7]. Тобто, розв'язання політичного конфлікту передбачає припинення протиборства, примирення конфліктуючих сторін а також відновлення їх співпраці.

Варто зауважити, що ще однією стратегією впливу на конфлікт є його трансформація. На даний момент у вітчизняній конфліктологічній науці склалися дві точки зору щодо визначення даного поняття. Перша розглядає трансформацію конфлікту як саму зміну динаміки та розгортання конфлікту у напрямку до деескалації. Так, В. Тімашов зазначає, що «трансформація конфлікту – це термін, що описує природні події» [59]. З іншої точки зору трансформацією називають вплив на конфлікт за для його розв’язання. В цьому випадку влучним є визначення Т. Грачевської, яка характеризує трансформацію як послідовність необхідних проміжних кроків, в результаті яких стає можливим перехід конфлікту від стадії ескалації до деескалації, завершення насильницького протиборства, установлення миру і його зміцнення. Це припускає істотні зміни конфліктуючих сторін і їх взаємовідносин, а також структурних параметрів тієї ситуації, що створила конфлікт [15].

К. Вальц зазначає, що «трансформація конфлікту – це перенесення його у нову реальність» [99]. Вчений пояснює, що трансформувати конфлікт означає трансцендувати, тобто вводити в нову реальність цілі учасників конфлікту, визначивши для них інші цілі і цим самим знявши конфлікт включно з дискурсами, що обстоюють нездоланність цієї несумісності – і, нарешті, перенісши його у більш перспективне місце. Щоб досягнути цього, конфлікт має бути доповнений ще й сторонами та цілями, про які учасники часто навіть і не думають. Тобто під трансформацією конфлікту розуміють найбільш широкий та повний рівень змін в процесі впливу на конфлікт за для його розв’язання.

Як складову управління процес трансформації розглядати ми не можемо. тому що в основному управління спрямоване на пошук шляхів розв’язання конфлікту, тоді як трансформація в загальному вигляді це переформатування відносин. На нашу думку трансформацію конфлікту можна розглядати хіба що через призму результатів управління конфліктом,

а також як потенційне джерело змін у напрямку до розв'язання конфлікту. Тобто наскільки були ефективними механізми впливу на конфлікт, настільки конфлікт трансформований у конструктивне русло.

В загальному вигляді процес трансформації конфліктів передбачає, по-перше зміну контексту конфлікту, тобто перехід конфлікту із міжнародного до регіонального чи внутрішнього, або навпаки із внутрішнього в зовнішній. Яскравим прикладом цьому є перехід конфлікту на Сході України із рамок внутрішнього у зовнішній. По-друге, структурні зміни, які відбуваються на рівні держав чи суспільств. По-третє, трансформацію акторів та цілей конфлікту. По-четверте, зміну проблем, які остаточно можуть перенести конфлікт в інший вимір. При цьому, кожна з умов може проходити самостійно, а може в комплексі. Проте вони змінюють процес конфлікту або по динаміці в напрямку до деескалації, або по проблемі (ціль боротьби втрачає свій сенс). Трансформуватися конфлікт може тими ж суб'єктами, що у процесі управління, тобто як сторонами конфлікту, так і третьою стороною (завдяки зусиллям міжнародних організацій, які виявляються у миротворчій діяльності).

Отже, будь-яке свідоме, ціленаправлене втручання в конфлікт або вплив на учасників, яке безпосередньо чи частково впливає на проходження, динаміку та результати конфлікту можна розглядати як управління чи регулювання останнього. Як і будь-який процес управління конфліктом включає певний набір його сутнісних характеристик. Менеджмент політичних конфліктів включає в себе попередження чи сприяння ескалації політичних конфліктів, їх врегулювання та вирішення. При цьому, для кожного етапу регулювання важливим є застосування комплексу політико-правових засад та інституційних механізмів, використання яких залежить від політичної системи, яка склалася у суспільстві. Результативність застосування механізмів управління конфліктом виявляється у процесі його трансформації.

РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК АРАБО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ

2.1. Історичні та соціально-політичні витоки арабо-ізраїльського конфлікту

Палестина є частиною ланцюга країн Східного Середземномор'я та розташована в безпосередній близькості до Суецького каналу, який, в свою чергу, являв собою сполучну ланку між колоніальними державами Європи і їх володіннями в Азії і Африці, виявилася вельми важливою територією Близького Сходу, як в економічному, так і в стратегічному аспектах.

Ізраїльське суспільство багатонаціональне. В Ізраїлі проживає безліч арабів, є також караїми і самаритяни, яких, правда менше 1 % від загального числа жителів. Абсолютна ж більшість – це євреї. Станом на початок ХХІ ст. 75,5% жителів Ізраїлю (5 млн.726 тис. осіб) – євреї, 20,4 % (1,548 млн.) – араби. З 4,1% громадян країни, що не входять ні в одну з цих груп (313 тис. чол), більшу частину складають репатріанти-неєвреї [60].

Так, до Ашкеназі, мовою повсякденного спілкування яких в країнах розсіювання був ідиш, належать вихідці зі Східної та Центральної Європи, Північної Америки, Південної Африки та Австралії і абсолютна більшість вихідців з країн Західної Європи і Південної Америки.

Існують також сефарди, мовою повсякденного спілкування яких в країнах розсіювання був єврейсько-іспанська (ладіно). До них відносяться вихідці з країн Балканського півострова (Греція, Болгарія, Югославія) і Анатолії (Туреччина), частина вихідців з Італії, невелика частина вихідців з Північної Африки, а також незначна частина – з Англії, Нідерландів та Франції.

Однією з особливостей єврейської громади є життя в діаспорі. Вона послужила основою для перших поселенців в Ізраїлі в першій половині XX століття, а також після розпаду СРСР.

Важливу роль в діаспорі грала суспільна організація. Громада була тією основою, яка дозволяла продовження єврейського життя в усіх країнах діаспори, на сході і на заході. Завданням общинної організації було забезпечити дотримання єврейського способу життя. У кожній громаді були свої навчальні заклади, суд, синагога, кладовище, каси допомоги незаможним і взаємодопомоги та інші установи, необхідні для підтримки єврейського способу життя. У громадах Ізраїлю сформувався особливий життєвий уклад. Далеким ідеалом було повернення в Ерец Ізраель.

Алія – основна ідея сіонізму і найважливіший фактор в процесі здійснення сіоністських ідеалів. У давнину переселення в Ерец Ізраель з Єгипту і Вавилонії позначалося терміном «алія», оскільки Палестина в топографічному відношенні лежить вище цих країн. Однак з часом приїзд на Святу землю став сприйматися в єврейській традиції як духовне сходження і моральне піднесення. Від початку сіоністського руху «алія» вживається в значенні особистої участі сіоніста в справі відродження єврейського народу на території Батьківщині, і термін «алія» став включати в себе деякі елементи жертвування особистими інтересами на користь втілення в життя національних ідеалів. Навіть в періоди масової «алії», безпосередніми причинами якої були антисемітські ексцеси, погроми, переслідування і Голокост, це значення поняття «алії» зберігалось. Алія тривала майже безперервно протягом всієї єврейської історії, але термін «алія» став застосовуватися головним чином з часів більш-менш значного припливу єврейських репатріантів, що почався в 80-і рр. XIX ст. Розрізняють п'ять основних потоків «алії» до проголошення Держави Ізраїль (Додаток А).

В період Другої Світової війни, а також відразу після її закінчення в країну прибуло безліч нелегальних іммігрантів, які до кінця 1940-х років

подвоїли населення вже створеного на той час Держави Ізраїль. З моменту проголошення Ізраїлю і по кінець 2003 року в країну репатріювати 2 мільйона 950 тисяч осіб [60].

Репатріація з СРСР мала свої особливості. Вперше офіційна позиція СРСР щодо питання єврейської еміграції висловлена заступником міністра закордонних справ СРСР Андрієм Громико на пленарному засіданні Другої сесії Генеральної Асамблеї ООН у 1947 р. Він заявив, що: «Єврейське населення Радянського Союзу не проявляє інтересу повернутися на свою історичну Батьківщину» [3]. Єврейська спільнота у той період дійсно не мала бажання емігрувати до Палестини – де, проживала значна кількість арабського населення. Зрештою, після проголошення незалежності держави Ізраїль у 1948 р., в Радянському Союзі з'явилася перших шість заявників, котрі подали документи для отримання візи.

Дозвіл отримали тільки двоє осіб під приводом возз'єднання сімей. Проте, у наступному десятилітті виникла чергова напруженість у відносинах між Ізраїлем і СРСР [4]. Суецький конфлікт 1956 р. практично зупинив і без того нечисленну еміграцію, а арабо-ізраїльська війна 1967 р. спровокувала розрив дипломатичних відносин між двома країнами. Ситуація була доволі напружена аж до виступу члена Політбюро ЦК КПРС Олексія Косигіна в Парижі у 1968 р., де він заявив про: «Готовність СРСР дозволити возз'єднання сімей». У 1969 р. ці слова були підкріплені офіційним документом про «квоту на виїзд» [11]. За період з 1967–1988 рр. з СРСР загальною кількістю виїхало 298600 тис. євреїв. З них – 168606 тис. – репатріювались до Ізраїлю, решта 130 тис. – емігрувала до інших країн, найчастіше до США [60].

В даний час в Ізраїлі спостерігається демографічна криза, яка проявляється в декількох формах. Так, відомий ізраїліст Ілля Нейштадт, говорячи про нерівномірність політичної участі в Ізраїлі, вказує на те, що на сьогоднішній день «висока народжуваність єврейського населення спостерігається тільки у релігійній частині населення і у жителів киббуц.

Більшість населення має одного або двох дітей, рідко трьох або чотирьох. Це відповідає ситуації в розвинених європейських країнах і пов'язане не стільки з матеріальною стороною, хоча і з нею теж, скільки з професійними амбіціями освічених працюючих жінок. Арабське населення народжує набагато більше дітей (в Єрусалимі в середньому 5,9 дітей для арабської жінки), такого рівня для середньої єврейської сім'ї, мабуть, не можна досягти».

У зв'язку з цим, соціолог А. Епштейн звертає увагу на те, що «за всю історію Держави Ізраїль жоден представник арабської меншини не входив до складу Уряду, а в обраному в січні 2003 року Кнесеті шістнадцятого скликання – до речі, вперше за багато років – в жодній з неарабських партій, в тому числі в партії Праці і в ліворадикальному блоці МЕРЕЦ, немає депутатів від арабського сектора».

Все це ускладнює і без того напружену обстановку і важливу для Ізраїлю можливість хоч якось поліпшити своє становище в очах арабських сусідів явно недооцінюють в Кнесеті.

Отже, аналіз етносоціальних основ ізраїльського суспільства, показав, наскільки складний його склад. В Ізраїлі, безумовно, спостерігається значний розрив між євреями і арабами в тому, що стосується рівня добробуту і ступеня участі в політичному житті країни.

Пов'язане це, перш за все, з непростими взаєминами цих етносів, які виникали в період масової еміграції євреїв в Ерец Ісраель. У зв'язку з цим, варто зазначити, що комплексний підхід до вирішення арабо-ізраїльських протиріч на міжетнічному рівні здатний вплинути на рішення куди більш важливого – палестино-ізраїльського конфлікту.

Арабо-ізраїльський конфлікт постійно підігрівався, а національно-визвольні ідеї зачіпали все більше і більше учасників серед арабського населення. Історичною основою палестино-ізраїльського конфлікту була неможливість і небажання обох сторін піти на поступки через сформовані

історичні умови проживання двох народів на одній території, при цьому дана територія є запорукою існування національної ідентичності і самобутності в цілому існування самого народу.

Чи можна вважати причиною ворожий настрій арабів до євреїв «в їх розчаруванні в можливості здійснення політичних і національних прагнень і побоювання за своє економічне майбутнє», за словами голови комісії з розслідування причин заворушень в 1929-1930х року У. Шоу, або вірним є висновок професора Оксфордського університету Р. Коупленда, який зробив висновок, що араби і євреї – дві різні цивілізації, одна з яких є азіатською, а інша європейською, тим самим роблячи їх занадто диференційованими і нездатними створити єдину державу.

Питання про цінності і самовизначенні з домішком етнорелігійного компонента створили непереборні труднощі в минулому, яке плавно перейшло в даний в якості однієї з основних проблем порядку денного. Чому ж палестинці не поступилися євреям, адже останні змогли б організувати куди більш могутня і модернізована держава? Можливо, відповідь криється в національному самолюбстві.

2.2. Основні етапи розвитку конфлікту в XX ст.

Багато джерел містять інформацію про те, що причиною першої офіційної війни було шалене небажання визнавати існування щойно утвореної Держави Ізраїль палестинськими арабськими терористичними угрупованнями, що підігріваються ідеями націоналізму, котрі скоїли масштабне напад з підтримкою арабських держав Близького Сходу (Трансйорданія, Сирія, Єгипет, Ліван, Ірак, Саудівська Аравія, Ємен). Однак, важливо підкреслити зацікавленість Заходу в збереженні свого впливу на близькосхідних позиціях, особливо колишньої метрополії – Великобританії.

Перший етап Війни за незалежність спалахнув після прийняття Генеральною Асамблеєю ООН Резолюції №181 / II від 29 листопада 1947 року, згідно з якою територія Палестини поділялася на дві незалежні держави – єврейське з 14 тис. кв. м. і арабське з 11 тис. кв. м., а для Єрусалиму встановлювався міжнародний режим. Одночасно війська Великобританії повинні були залишити зону Палестини до травня 1948 року.

У 1948 році британські правителі не змогли вирішити проблему і пішли, а єврейські лідери оголосили про створення держави Ізраїль. Багато палестинців були проти, почалася війна. В країну вторглися війська з сусідніх арабських держав. Сотні тисяч палестинців втекли або були виселені з будинків – вони називають це Аль-Накба, або «Катастрофа». У наступному році бойові дії закінчилися припиненням вогню, Ізраїль в той час контролював більшу частину території. Йорданія окупувала землі, які стали називати Західним берегом, а Єгипет – Газу. Єрусалим був розділений між ізраїльськими силами на Заході і Йорданією на Сході [60].

Другий етап почався з евакуації англійських військ і закінчився підписанням угоди про перемир'я з Сирією, після підписання аналогічних угод Ізраїлю з Трансйорданією і Єгиптом. Погано організовані загони арабських палестинських військових угруповань зіткнулися з військами Хагани – організації єврейської самооборони, яка з 31 травня 1948 року стала іменуватися Армією оборони Ізраїлю (ЦАХАЛ). Основною метою було оволодіння транспортними артеріями. Перший етап благоволив палестинським арабам, на боці яких виступила 40-тисячна Арабська армія Визволення, котра отримувала озброєння з Англії і Франції. А саму боєздатну йорданську армію очолював англійський воєначальник. Однак, ізраїльська армія була модернізована, зброя була набагато сучаснішою, що відбилося в успішних звільненнях низки міст і заняття стратегічних доріг. В ході війни не раз вступали в силу перемир'я, але відразу після підписання жорстоко порушувалися терористичними актами з обох сторін.

Наприкінці 1948 року після довгих кровопролитних зіткнень було підписано угоду про припинення вогню, яке вступило в чинності 7 січня 1949 року. 3 січня 1949 року по квітень того ж року послідовно були підписані угоди про припинення вогню з Єгиптом, Трансйорданією, Ліваном, Сирією, в яких були визначені демаркаційні лінії і демілітаризовані зони.

Ізраїль здобув перемогу та істотно розширив свою територію за рахунок земель (приблизно 50 %), що призначалися для палестинських арабів згідно з Резолюцією ГА ООН 181 / II і Західну частину Єрусалиму. Єгипту відійшов сектор Газа, Йорданії – Західний берег річки Йордан і Східний Єрусалим. Ідея про міжнародний контроль над Святим Містом, Єрусалимом, вже не ставилося.

Цією війною Ізраїль пройшов бойове хрещення в якості Держави Ізраїль, довівши свою спроможність до існування. Успіху Ізраїлю також сприяла військова підтримка СРСР, який бажав заручитися дружбою з новою державою на початку її розвитку Холодної війни між СРСР і США. А також успіх був досягнутий завдяки неузгодженості дій армій арабських країн, які переслідували свої цілі в даному конфлікті – співробітництво з країнами Заходу, оскільки їх хвилювало економічне відставання.

Результатом війни не стало утворення Палестинської держави, а лише виникла проблема палестинських біженців, які залишали окуповану Ізраїлем територію, яких налічувалося близько 1 млн.человек¹¹⁶. Відповідно до резолюції №302 // IV від 8 грудня 1949 року Генеральна Асамблея ООН заснувала Близькосхідне агентство Організації Об'єднаних Націй для допомоги палестинським біженцям і організації робіт (ЮНРВА). Таким чином, турботу про палестинських арабів, які стали біженцями, взяла на себе ООН. Однак ця проблема залишається невирішеною аж до наших днів.

Війна за незалежність не лише не врегулювала палестино-ізраїльський конфлікт, але посилила той вузол протиріч, накопичувалася з перших єврейських поселень в Ерец Ізраель / Палестині в 1897 році. Політичні

наслідки проявилися в активній діяльності екстремістів в арабських країнах, яке переросло в народні хвилювання.

Поразка в Війні за незалежність викликала гнів у арабського населення не стільки до самого Ізраїлю, скільки до корумпованих арабських режимів, котрі явно були прозахідними. На політичну сцену почали виходити революційні угруповання, які здійснили військові перевороти в своїх країнах. У 1949 році було повалено уряд Сирії, в 1951 році був убитий король Йорданії Абдалла I, в 1952 році був повалений режим в Єгипті, до керівництва країною прийшла група «вільних офіцерів» під керівництвом Гамалі Абдель Насера.

Британський уряд намагався зберегти свій вплив, запрошуючи Йорданію вступити до прозахідного близькосхідного союзу. Однак, внаслідок народних заворушень йорданський уряд змінив курс на пронасерівську позицію, тобто антизахідну: британські офіцери були звільнені з Арабського легіону.

Одночасно в 1949 році єгипетська влада оголосила про блокаду ізраїльського судноплавства по Суецькому каналу і Акабській затоці, маючи в своєму розпорядженні політичну підтримку СРСР, незважаючи на засудження з боку ООН. Насер домогся виведення британських військ з території Суецького каналу і проводив переговори з США і Великобританією про фінансування будівництва греблі для отримання електроенергії. Паралельно закуповувалося радянське озброєння через Чехословаччину. Гра на суперечностях Заходу зі Сходом не мала успіху, а лише викликала гнів США. У 1956 році в програмі фінансування будівництва було відмовлено [87]. Після цього Насер негайно націоналізував британську компанію Суецького каналу, що змусило Англію і Францію приступити до підготовки операції, спрямованої на відновлення свого панування в зоні Суецького каналу. Сам конфлікт не торкався арабо-ізраїльського протистояння, проте Ізраїль вже приймав необхідні рішення.

Варто відзначити, що ізраїльські території періодично осаджувалися загонами федаїнів – терористичними групами-резидентами сектора Газа, які діють під суттєвим впливом Єгипту. Відповідною дією Ізраїлю була операція «Чорна стріла», яка завдала серйозного удару по території Єгипту. Однак, допомога Єгипту з боку СРСР порушила баланс в озброєнні з Ізраїлем, набагато перевершуючи останнього за кількістю. У 1953 році Ізраїль демонстративно розірвав дипломатичні відносини з СРСР.

Федаїни не були повністю знищені, але ближче до 1956 року їх рейди почастишали. Давід Бен Гуріон в 1956 р. почав Синайську кампанію з метою відкриття Тиранської протоки для проходу суден. Ідея превентивного удару з боку Ізраїлю була зустрінута позитивно серед ізраїльського керівництва, метою якого було убезпечити кордони і закріпитися в регіоні.

Війна спалахнула 29 жовтня 1956 р. і виявилася нетривалою. За п'ять днів конфлікту ізраїльська армія спромоглася захопити Синайський півострів, розбивши єгипетські війська, і відкрила Тіранський судноплавний канал. Також був зайнятий Сектор Газа, а штаб-квартири федаїнів були також знищені. Важливо відзначити, що в 1954 р. внаслідок каральних операцій по знешкодженню федаїнів, в ізраїльську в'язницю потрапив палестинський боєць Ясір Арафат.

Синайський конфлікт був куди більш складним глибоким вузлом протиріч і непересічних інтересів не тільки арабських країн, а й Франції, Англії, США, СРСР. В першу чергу, ця війна показала шалене бажання Англії і Франції зберегти свій вплив в регіоні, про що свідчить подвійне вето, накладене колишніми метрополіями на резолюцію ООН про припинення вогню і мирне вирішення при збереженні за Єгиптом управління Суецьким каналом.

Позиції СРСР і США були дуже схожими щодо можливого різкого засудження військових антиєгипетської дій з боку Англії, Франції та Ізраїлю. СРСР погрожував ввести свої війська в зону Суецького каналу, якщо війська

коаліції не відведуть свої загони з території Єгипту. Завдяки втручанням США, Ізраїль незабаром був змушений звільнити зайняті Сектор Газа і територію Синайського півострова, зокрема Шарм-аль-Шейха, під керівництвом Надзвичайних військ ООН в обмін на вільне судноплавство через Тіранський і Суецький канали. Таким чином, єгипетсько-ізраїльська межа залишалася досить спокійною протягом 10 років.

Події Суецької кризи показали, що спочатку арабське населення не керувалося ідеями антиімперіалізму, а лише наростання конфлікту, секретні союзи і домовленості посилювали антизахідні настрої. Очевидним фактом залишалося одне – підтримуваний Заходом Ізраїль може завдати нищівних ударів майже всім країнам Близького Сходу.

Наступна війна почалася 5 червня 1967 р. і стала блискавичною війною Ізраїлю з одного боку і Єгипту, Сирії та Йорданії з іншого, по суті була превентивними ізраїльськими діями. За 6 днів війни Ізраїлем були окуповані: Східний Єрусалим, Західний берег річки Йордан, сектор Газа, Голанські висоти. Була відкрита «зелена дорога» зростання кількості ізраїльських поселень на цих територіях. Ізраїль завдав нищівної поразки арміям Сирії, Йорданії, Єгипту, завдяки сучасним збройним системам, що поставляються з США. Війна закінчилася підписанням мирної угоди за посередництва СРСР і США. 22 листопада 1967 р. за підтримки США і СРСР було прийнято резолюцію Ради Безпеки ООН № 242. Вона передбачала виведення ізраїльських збройних сил з окупованих територій і визнання суверенітету, територіальної цілісності і політичної кожної держави в цьому районі. В даному конфлікті дві наддержави дотримувалися однієї думки – не допустити ескалації подій. Відразу після Шестиденної війни 28 червня 1967 р. столиця Ізраїлю була перенесена з Тель-Авіва в Східний Єрусалим.

Війна завдала психологічну травму арабському народу – в 1948 р. програш у війні пов'язували з корумпованістю арабських режимів, залежних від західних країн; в 1967 р. поразки зазнали вже націоналістичні режими в

суверенних арабських країнах. Більш того, проблема палестинського народу ставала гострішою, що змусило арабське населення вибрати інший шлях самовизначення, явно антиамериканський.

Після Шестиденної війни Єгипет мав намір вести «війну на виснаження» проти Ізраїлю. Річард Ніксон дозволив передачу Ізраїлю найсучасніших літаків «Фантом», які останній в 1970 році почав використовувати для локальних нападів на територію Єгипту. Під загрозою опинилася відома Асуанська гребля, що забезпечує існування Єгипту. СРСР обіцяв надати єгипетському уряду системи ППО. Тим часом, США в односторонньому порядку закликали обидві сторони припинити вогонь, в чому були зацікавлені обидві наддержави.

У день єврейського свята «Йом-Кіпур» 6 жовтня Єгипет і Сирія здійснили масований напад на Ізраїль. Оборонна ізраїльська «лінія Барлева» була зруйнована, армія Ізраїлю несла великі втрати. Війська противника зайняли Західний берег Суецького каналу, проте незабаром відбувся перелом і Ізраїль почав наступальні дії, завдяки американській розвідці.

Рада Безпеки ООН була стурбована тривалими кровопролитними боями, після угоди США (Г. Кіссінджера) і СРСР закликала до припинення вогню і початку переговорів відповідно до виданої резолюції РБ ООН № 338. Ізраїль, дав згоду на перемир'я, і негайно його порушив, оточивши єгипетську армію. Ні СРСР, ні США не були задоволені діями уряду Голди Меїр, оскільки від початку, лідер Єгипту Анвар Садат пропонував залагодити наростаючий конфлікт мирним шляхом. Ця пропозиція була відкинута Ізраїлем, і до того ж в розв'язці війни було порушено перемир'я.

Це обернулося погрозами Радянського Союзу в бік США мобілізувати радянські війська, якщо США не засудить дії їх «клієнта» Ізраїля. Кіссінджер дав чітко зрозуміти ізраїльському керівництву, що Ізраїль опиниться в міжнародній ізоляції, борючись один на один з радянськими військами.

У 1974 р. Ізраїль і Єгипет підписали угоду про перемир'я. Ізраїль зберіг контроль над Голанськими висотами, але втратив західний берег Суецького каналу. 5 червня 1974 р. згідно з Женевськими протоколами було визначено порядок розведення сирійських та ізраїльських військ, а також звільнення Ізраїлем території захопленої в 1967 р.

Після закінчення «Війни Судного дня» між Ізраїлем та Єгиптом було укладено в 1974 році угоду про перемир'я, згідно з положеннями якої єгипетській стороні було повернуто частину Синайського півострова. У подальшому, 26 березня 1979 року, між державами було укладено повномасштабну Мирну угоду. У положеннях зазначеного двостороннього міжнародно-правового акту лінію державного кордону між Ізраїлем та Єгиптом було визначено за лінією перемир'я, що була встановлена після закінчення Першої арабо-ізраїльської війни 1948-1949 років. Договором було передбачено, що ізраїльська сторона повністю передає Єгипту Синайський півострів, у свою чергу офіційний Каїр відмовився від своїх вимог на територію сектору Газа. Заслуговує на увагу той факт, що повністю питання спільного державного кордону між Ізраїлем і Єгиптом було врегульовано тільки у 1988 році, після 9 років з дати підписання повномасштабної Мирної угоди. Суть прикордонних спорів полягала у визначенні південної точки стику ізраїльсько-єгипетського державного кордону в точці Таба, на яку сторони мали взаємно протилежні міркування щодо її територіальної належності. Ситуацію було врегульовано у форматі роботи міжнародної комісії, що складалася з одного ізраїльтянина, одного єгиптянина і трьох незалежних представників. У 1988 році Комісія винесла рішення на користь Єгипту. Отже, Ізраїль протягом року повернув Табу Єгипту. Таким чином, вперше за часів існування держави Ізраїль питання прикордонних спорів та правового оформлення кордону, у контексті належності прикордонних спірних територій, було врегульовано у форматі міжнародних переговорів, а не внаслідок збройного протистояння [14].

Особливо варто відзначити конференцію, що проходила в Кемп-Девіді в 1978 р., на якій був підписаний єгипетсько-ізраїльський мирний договір за посередництва США. Згідно з угодою Ізраїль повертав Єгипту Синайський півострів і визнавав «законні права палестинського народу». Єгипет, зі свого боку, визнавав Державу Ізраїль. Жителям контрольованих Ізраїлем територій надавалася автономія до прийняття остаточного рішення про їх політичному статусі.

Війна «Судного дня» обернулася численними жертвами ізраїльських громадян, більш того, образ непереможного Ізраїлю став зникати, а сила арабських народів збільшуватися. Також арабськими країнами було накладено ембарго на продаж нафти США і Голландії (надавала свої аеродроми США) за їх підтримку Ізраїлю, а ціни на нафту підвищилися на 17 %, що зробило уразливими країни, які виробляють нафту, в економічному і політичному сферах. Пізніше ембарго поширилося на Португалію, Родезію та ПАР.

Нафтове ембарго 1973 р. стало важливим моментом в історії економіки: відтепер ціни на нафту були тісно пов'язані з подіями Близького Сходу і дешевої ціни на нафту більше не існувало. Вразливим став Ізраїль, який відтепер був повністю залежний від американської підтримки, а арабські країни відмовилися мати будь-які стосунки з Ізраїлем.

У червні 1982 р. Ізраїль вторгся до Лівану, незадоволений постійними терористичними нападами загонів Організації Визволення Палестини (ОВП) під керівництвом Ясіра Арафата, що базуються на півдні Лівану. Загони формувалися із палестинців, які втекли з території Йорданії і Сирії. Ізраїлем був захоплений і обложений Бейрут, інфраструктура ООП була зруйнована і керівництво ОВП пішло з південних територій Лівану. Сирійські війська, залучені в конфлікт, були також ослаблені. Однак, залучення палестинців з Лівану спричинив за собою прихід угруповання Хізбалла, підтримуваного Іраном і Сирією, в чії ряди входили мусульмани-шиїти.

Дії Ізраїлю засуджувалися Радою Безпеки ООН, яка вимагала припинення вогню, а також санкціонувала розміщення військових спостерігачів США, Франції та Італії з метою контролю за мирним становищем. Агресія Ізраїлю змусила арабські країни закликати ООН встановити гарантії миру між усіма арабськими країнами за допомогою Фесської декларації 1982 р. Генеральна Асамблея вітала такий план мирного врегулювання.

17 травня 1983 р. Лівану був нав'язаний договір про мир з Ізраїлем про припинення бойових дій між воюючими країнами. Однак умови мирної угоди були вельми нерівноправними, оскільки південна частина Лівану повинна була стати «зоною безпеки» Ізраїлю з присутністю в ній ізраїльських військ і нечисленними ліванськими загонами. Всі рішення, що стосуються Півдня Лівану повинні були вирішуватися спільно з Ізраїлем. Однак масові протести змусили Ліван в односторонньому порядку анулювати договір, замість якого було досягнуто згоди про припинення вогню і евакуації Ясіра Арафата зі своїми послідовниками.

Керівництво ООП було переміщено в Туніс, а частина палестинців в Ємен і інші арабські країни. Ізраїль ставив собі за мету створення дружньої ліванської держави на чолі з лідером-християнином, при цьому вигнавши все ООП сили з території Лівану. Мета була досягнута, і ізраїльські контингенти покинули Ліван в 1984 р.

Громадянську непокору палестинців на окупованих Ізраїлем територіях прийнято називати «інтифадою». Перша палестинська інтифада розпочалася 9 грудня 1987 р. і являла собою низку локальних сутичок страйкуючих палестинців. В їх загони входили і підлітки, які брали каміння, а також запальні і вибухові засоби проти ізраїльської поліції та ізраїльтян в цілому. Основною метою всієї інтифади, що тривала аж до 1993 р., було утворення незалежної держави Палестини з рівними правами і свободами громадян.

Причин масових повстань можна виділити дві: невдоволення палестинців окупацією Ізраїлем територій сектора Гази і Західного берега р. Йордан, в рамках яких ущемляються їх законні права людини і друга причина – збільшення чисельності самих палестинців, що створило високий рівень безробіття серед палестинських арабів. З боку Ізраїлю пішли збройні придушення повстань, які характеризуються особливою жорстокістю, що викликало критику серед ізраїльських громадян. За весь час інтифади було вбито близько 1000 палестинців і 16000 сиділо в ізраїльських в'язницях.

2.3. Шляхи розв'язання конфлікту на межі XX-XXI ст.

Незабаром Ясір Арафат став відходити від лінії знищення Ізраїлю, відмовившись від терористичної діяльності, визнавши право Ізраїлю на існування. Так, їм були прийняті резолюції СБ ООН № 242 і 338, які закликали Ізраїль покинути зайняття території. 31 липня 1988 р. король Йорданії Хусейн відмовився від Західного берега р. Йордан і Східного Єрусалиму. 15 листопада 1988 р. ООП проголосила створення Держави Палестина зі столицею в Єрусалимі. Національна Рада Палестини в квітні 1989 р. оголосила Ясіра Арафата президентом Палестини.

Важливим етапом врегулювання конфлікту слід назвати продуктивні переговори в Осло між Махмудом Аббасом від імені ООП і Шимоном Пересом, міністром закордонних справ Ізраїлю, що закінчилися підписанням Іцхаком Рабіном і Ясиром Арафатом у вересні 1993 р. Декларації принципів тимчасового самоврядування в Вашингтоні за посередництва США в особі Білла Клінтона. Даний договір повторював пункти Кемп-Девідської угоди.

На початку 1993 року в Осло почалися секретні палестино-ізраїльські переговори. В результаті було підготовлено угоду про припинення конфлікту між ОВП і Ізраїлем, відмову палестинців від планів знищення ізраїльської держави, виведення ізраїльських військ з Сектора Газа і Західного берега

річки Йордан і створенні Палестинської адміністрації. В цьому ж році в Вашингтоні відбулася зустріч глави виконкому ОВП Ясіра Арафата і ізраїльського прем'єра Іцхака Рабина в присутності президента США Б. Клінтона, на якій було підписано підготовлені угоди. Ізраїль і ОВП уклали угоду про взаємне визнання один одного як партнери на переговорах. Надалі відповідно до угод в Осло ОВП виключила з Палестинської національної хартії формулу про невизнання єврейської держави [14].

В 1994 було підписано угоду про пункти проходу через розмежувальні лінії і про забезпечення безпеки єврейських поселенців в Газі, угода про першу фазу встановлення палестинського самоврядування в Газі і Єрихоні. У жовтні 1994 р Ізраїль підписав мирний договір з Йорданією.

У 1995 р було укладено угоду (Осло-2) про принципи організації тимчасового самоврядування в секторі Газа і на Західному березі річки Йордан, Ізраїль зобов'язався вивести війська з шести міст на Західному березі: Дженіна, Тулькарма, Наблуса, Калькілія, Віфлеєму та Рамаллаха.

В кінці 1995 р поклав початок процесу врегулювання прем'єр-міністр Рабін був убитий ізраїльським екстремістом, а в 1996 р, після перемоги блоку Лікуд на парламентських виборах, прем'єром стає Б.Натаньяху і мирний процес заморожується.

Деякі зміни відбулися в 1999 р після приходу до влади Ехуда Барака. На його зустрічі з Арафатом в місті Шарм аш-Шейх була досягнута домовленість про поетапне виконання зобов'язань за підписаними раніше палестино-ізраїльським угодами, а також про відновлення переговорів про остаточний статус Палестинської національної адміністрації (ПНА) [84].

Таким чином, відповідно до Декларації повинна бути створена Палестинська Автономія в перебігу двох років на території Сектора Газа, Західного берега р. Йордан. Цим документом першу палестинську інтифаду можна вважати закінченою.

Друга палестинська інтифада безпосередньо пов'язана з Храмовою Горою в Єрусалимі і мечеттю Аль-Акса, яка знаходиться на ній, завдяки чому інтифада отримала свою назву. Причиною нової хвилі повстань стало відвідування Храмової Гори 28 вересня 2000 р. лідером ізраїльської партії «Лікуд» Аріелем Шароном. Відвідування дозволяється віруючим всіх релігій згідно мирним договорам, однак палестинськими арабами це було сприйнято по-іншому.

У жовтні 2000 р. відбулися демонстрації і повстання, що повторюють історію 1987 р. (перша палестинська інтифада). Повстанці спричиняли зіткнення з ізраїльською поліцією, а також здійснювали теракти, використовуючи смертників. Ізраїльське керівництво зреагувало заходами, пошуком і знищенням бойовиків і їх прихильників. Була введена заборона на відвідування євреями палестинських територій.

У 2002 р. було скоєно кілька терористичних актів палестинськими повстанцями, серед яких найбільш масштабним був теракт в місті Нетанія. Переговори прем'єр-міністра Ізраїлю Е. Барака з Палестинським лідером Ясиром Арафатом за посередництва США в Парижі ні до чого не привели. Наступні переговори у Вашингтоні, в Табі (Єгипет) не змогли вирішити розбіжності конфліктуючих сторін. Лише в Шарм-аль-Шейху в 2006 р. було досягнуто взаєморозуміння за трьома напрямками: вжити заходів безпеки і покінчити з конфронтацією, створення комітету з розслідування останніх трагічних подій, заходи по відновленню мирного процесу [14].

Тим часом, уми молоді стали все більше схильні до екстремістськими ідеям, багато з яких ставали терористами-смертниками. Вплив Ясіра Арафата на політичне становище в Автономії, внаслідок наростання розбіжностей між групами ХАМАС (Ісламський рух опору), Ісламський джихад і ООП, слабшав, адже він засуджував терористичні дії цих організацій. У 2002 р. Ізраїль почав зводити «Стіну безпеки», що представляють собою ланцюг

споруд розмежовують Ізраїль і Західний берег р. Йордан і Ізраїль і сектор Газа.

У 2004 р. помер лідер Палестинської Автономії Ясир Арафат, тим самим інтифада набула хаотичного характеру. Проте світова громадськість пильно стежила за ситуацією на Близькому Сході, а ООН активно випускав резолюції щодо врегулювання конфлікту в регіоні. Вважається, що друга палестинська інтифада не закінчилася і триває досі.

Друга Ліванська війна розгорілася через інцидент, що стався 25 червня 2006 р. на кордоні сектора Газа. Палестинськими бойовиками був викрадений капрал ізраїльської армії. Хізбалла – терористичне палестинське угруповання, на той момент контролювала Південь Лівану.

Ізраїльська армія зробила відповідні дії щодо нападу на важливі стратегічні точки Хізбалли. Були проведені успішні наземні операції, як тактики була обрана точкова бомбардування. В цілому Ізраїлю вдалося очистити окуповану терористами територію Лівану.

У свою чергу поселення на півночі Ізраїлю піддалися масованим ракетним обстрілам. 14 серпня 2006 Рада Безпеки ООН засудила військові дії і покликані до припинення вогню Ізраїль і Ліван, згідно з резолюцією № 1701/136. Ізраїльські війська покинули південну територію Лівану, яку зайняли армія уряду Лівану і миротворчі сили ООН. Важливо відзначити, що інформаційна атака Хізбалли виявилася більш істотною, на відміну від ізраїльської. Завдяки висвітленню подій ЗМІ, дії Ізраїлю піддалися різкому засудженню через трансляцію кадрів бездомних палестинських жителів, проте спроби показати реальні кадри ізраїльським службам не вдалися. Конфлікт на Близькому Сході був породжений взаємним небажанням Ізраїлю і Палестини йти а поступки. Два ворогуючих народи, внаслідок обопільних претензій на історичні території, нездатні сісти за стіл переговорів. Загострюється ситуація і діями терористичних угруповань і великими інформаційне вкидання, що поширюються по каналах ЗМІ.

Можна говорити про те, що в регіоні Близького Сходу зіткнулися два націоналізми – єврейський і арабський, що породило низку кровопролитних війн. Результати Шестиденної війни закріпилися у вигляді окупації Ізраїлем Східного Єрусалима, Західного берега р. Йордан і сектора Газа. Чи є це окупацією, з огляду на, те що сусідні арабські країни відмовилися від відповідальності за дані території.

Проте, проблема палестинських біженців існує і сьогодні. Питання близькосхідного регулювання необхідно розглядати крізь призму комплексного підходу за участю міжнародних організацій і за посередництва держав-миротворців.

Міжнародне співтовариство зобов'язане нести відповідальність за ситуацію на Близькому Сході, так наприклад, якщо в 1970-х роках діями однієї країни – США можна було домогтися миру між Ізраїлем і Єгиптом, то в сучасному світі виникає потреба в створенні якогось органу – інституту для встановлення миру на Близькому Сході.

Таким органом став «Квартет» міжнародних посередників у складі СРСР, США, ЄС і ООН – механізм зовнішнього супроводу мирного процесу на Близькому Сході. Формування квартету ґрунтувалося на результатах конференції, проведеної в Мадриді в жовтні-листопаді 1991 р. Тоді був створений інститут коспонсорства, внаслідок відмови США проводити односторонню миротворчу діяльність, і СРСР виступив в якості співголови. Крім ізраїльської делегації в конференції брали участь і арабські країни: Йорданія, Сирія, Єгипет, а також представники Ради співробітництва держав Перської затоки, представники Європейського Союзу і Генеральний секретар ООН.

Палестинська ОВП представлена не була через вимоги ізраїльського керівництва. Підсумком конференції стала можливість проведення в майбутньому двосторонніх політичних переговорів між Ізраїлем і

Палестиною. На конференції розглядалися спірні територіальні питання і був оголошений принцип «земля в обмін на мир».

Наступні переговори в Осло в 1993 р. привели до підписання Декларації про принципи міністром закордонних справ Ізраїлю Шимоном Пересом і головою ОВП Ясіром Арафатом у Вашингтоні. Таким чином сектор Газа і Західний берег р. Йордан отримував автономне управління з утворенням палестинської національної адміністрації. Однак, питання про статус Східного Єрусалиму, єврейських поселень і проблема біженців були відкладені як наступний етап мирних переговорів.

Саміт в Кемп-Девіді в 2000 р., скликаними з ініціативи США, також не привів до позитивних результатів. Нав'язані пропозиції Ізраїлю і США були відкинуті Ясиром Арафатом. Палестинський лідер був не згоден зі статусом Східного Єрусалиму, який віддавався під управління ПНА, але де-юре був під ізраїльським контролем.

Саміт в Кемп-Девіді став однією з відправних точок розпалювання нової широкомасштабної хвилі інтифади палестинського народу. Чи не знаходження точок дотику, непоступливість двох сторін, постійні взаємні атаки територій на тлі внутрішньодержавних розбіжностей, а також початок нової інтифади показали неспроможність всіх сепаратних переговорів при монопосередництві, тим самим створивши необхідність знаходження рішення за допомогою групи основних акторів міжнародних відносин.

Таким чином, в 2002 р. був створений «квартет» міжнародних посередників з близькосхідного врегулювання і закріплений його міжнародно-правовий статус резолюції РБ ООН № 1397. У 2003 р. після ряду робочих зборів, була прийнята «дорожня карта», яка передбачала поетапне врегулювання протягом 3 років. Документ передбачав три етапи до досягнення миру і безпеки. Були включені такі пункти, як визнання Ізраїлем концепції співіснування двох держав, Палестиною – визнання права на існування держави Ізраїль і з подальшим припиненням насильства проти

ізраїльтян. Більш того всі арабські країни повинні припиняти будь-які види фінансування угруповань, які підтримують терор і насильство. Палестина зобов'язана створити незалежну державу зі своїми інститутами влади і конституцією за підтримки світової спільноти і «квартету». Також повинні бути відновлені кордони Палестини і Ізраїлю, що існували до 2000 р., а процес поселенської діяльності повинен бути заморожений з демонтажем поселень, створених з березня 2001 р.

Згідно з документом Ізраїль зобов'язаний дозволити роботу Торгової палати в Східному Єрусалимі та інших палестинських структур. Мирні універсальні конференції будуть скликатися членами «четвірки» для врегулювання не тільки палестино-ізраїльських протиріч, але відносин Ізраїлю з Сирією і Ліваном.

Таким чином до кінця 2005 р. за допомогою виконання пунктів «дорожньої карти», що ґрунтується на резолюціях РБ ООН №242, 338, 1397, повинна бути досягнута мета створення незалежної Палестинської держави, а також вирішення проблеми біженців, єврейських поселень і статусу Східного Єрусалиму.

«Дорожня карта» була підтримана палестинцями, а в 2003 р. – Ізраїлем, з низкою застережень по документу. Проте, дії Ізраїлю не збігалися з вимогами «карти», будівництво поселень не зупинилося, а лише посилювало роботу. У 2002 р. була споруджена «розділова стіна» між Ізраїлем і Західним берегом р. Йордан і сектором Газа. Новий уряд Ізраїлю на чолі з Аріелем Шароном висунув свій план одностороннього розмежування кордону з палестинцями, згідно з яким Ізраїль мав намір евакуювати єврейські поселення з території Сектора Газа і 4 поселення Західного берега. Більш того, Ізраїль був готовий вести мирні переговори за умови встановлення нового, чистого терором палестинського керівництва.

Відомо, що в 2003 р першим прем'єр-міністром Палестинської автономії став Махмуд Аббас. Важливо підкреслити, що в 2004 р. Кнесет

схвалив план розмежування Шарона, що дало привід говорити про позитивний просуванні справи по близькосхідному врегулюванню. Проте, в 2004 р. раптово помер лідер Палестинської автономії Я. Арафат, політичний діяч, зазначений множинними спробами мирного врегулювання проблеми між палестинцями та Ізраїлем.

До того моменту в секторі Газа поживалися екстремістські угруповання Хамас та «Ісламський джихад», почастишали напади на ізраїльські території, якщо вони спричинили велику кількість жертв. Більш того радикальні кола діяли врозріз з палестинським урядом, що призвело до ескалації напруги на кордонах сектора Гази та Ізраїлю в 2004-2005 рр.

Махмуд Аббас вступив в переговори з Хамас і «Ісламським джихадом» про припинення вогню і виставив загони палестинських спецслужб по кордоні Ізраїлю для припинення нападів на ізраїльські цілі. Це призвело до потепління палестино-ізраїльських відносин, які виразилися в наступній зустрічі глав держав в Шарм-ель-Шейху в 2005 р. У тому ж році в травні, міністерська зустріч «квартету» пройшла в Москві, на якій ще раз було задекларовано прихильність і невідступність виконання «дорожньої карти», а також висновку Ізраїлю із зони Сектора Газа і з частини Західного берега.

У червні 2005 р. «квартет» був скликаний в Лондоні для підтвердження реалізації «дорожньої карти» і програми призначеного на посаду спецпредставника Дж. Вулфенсона про соціально-економічної допомоги палестинським територіям. Проте, питання щодо статусу Єрусалиму, проблеми біженців, проблеми на сирійсько-ліванському треку залишилися невирішеними. Ситуація на лівано-ізраїльському кордоні залишалася також нестабільною, відбувався обмін ударами між ізраїльськими військами і загонами Хізбалли. В 2006 р. на виборах в Палестинську парламент здобули перемогу ісламісти: ФАТХ зайняв 45 місць і Хамас 74 крісла, – це призвело до дестабілізації не лише в самій Палестинської автономії, а й торкнулося Ізраїлю, з чийм існуванням організація Хамас не може змиритися досі.

Протиріччя між двома партіями з приводу влади вилилися в 2007 р. в серйозні збройні сутички з захопленням влади в Секторі Газа партією Хамас. Події на Близькому Сході зажадали від міжнародного співтовариства пошуку нових підходів і гнучких рішень. Варто відзначити, що крім розвалу Палестинської національної автономії на два анклав: сектор Газа під керівництвом Хамас і Західний берег на чолі з ФАТХ, – міжнародні посередники, особливо США і низка країн ЄС, розцінюючи організацію Хамас як міжнародну терористичну угруповання, схвалювали як правових односторонні військові дії, в тому числі, військову блокаду Ізраїлем Сектора Газа з метою захисту свого цивільного населення і своїх кордонів.

Підсумком ситуації, що склалася став тупик в міжнародному справі врегулювання близькосхідного конфлікту. Очевидним фактом було те, що в результаті легітимних демократичних виборів в ПНА партія Хамас отримала більшість голосів, і таким чином різкі ігнорують нові палестинські політичні сили заяви не можна було висловлювати міжнародним співтовариством. Першою з міжнародних посередників була Росія, яка прийшла до висновку про те, що з думкою палестинських політичних угруповань, якої б спрямованості вони не були, треба рахуватися, а конструктивний діалог зміг би привести до позитивних результатів і можливого зсуву кардинальних позицій Хамас. Росія засудила дії Хамас, однак на відміну від США і ЄС закликала обидва палестинських блоку (ФАТХ і Хамас) до переговорів з метою відновлення єдиної Палестинської автономії.

Тим часом робота «квартету» не була зупинена, але також покликана до роботи в листопаді 2007 р. в Аннаполісі. Результатом засідань, в яких брали участь більше 40 арабських і неарабських країн, стало підписання Ізраїлем і Палестиною спільної заяви про вступ до енергійні довгострокові переговори з подальшим підписанням мирної угоди до 2008 р.

Конференція в Аннаполісі стала довгоочікуваним кроком на шляху мирного процесу на Близькому Сході з часів Мадридської конференції в 1991

р., але результатів у вирішенні нагальних проблем не принесла також. Явним стає позиція Ізраїлю за підтримки США по відстрочку не тільки підписання мирної угоди, а й проведення результативних мирних переговорів, адже на встановлення офіційного статусу держави Палестини згодні навіть арабські країни ЛАД, не раз пропонували свою мирну ініціативу з мирного врегулювання близькосхідних протиріч, а також дружніх відносин між Ізраїлем та арабськими країнами на основі резолюції РБ ООН № 242.

У 2009 р. в Шарм-ель-Шейху пройшло міністерське засідання «близькосхідної четвірки» для обміну думками щодо ситуації в регіоні, проте не ставив за мету прийняти рішення про подальші дії в області мирного процесу між Ізраїлем і палестинськими політичними угрупованнями в секторі Газа. Ще в лютому 2009 р. Ізраїль і Палестинська автономія повинні були укласти перемир'я за підтримки Єгипту, проте цього не сталося. Ізраїль зажадав звільнення свого військового, що міститься в полоні у палестинських бойовиків Хамас. У відповідь Хамас в обмін на солдата висунув вимоги звільнити палестинських в'язнів.

Період 2008-2009 рр. можна назвати фактичним припиненням мирного процесу переговорів внаслідок операції Ізраїлю «Литий свинець», що почалася в 2008 р. Зміна керівництва Ізраїлю Ехуда Ольмерта, позитивно підходив до питань про відновлення мирних процесів на Близькому Сході на Беньяміна Нетаньяху, твердого супротивника поступок Палестині, в 2008 р. також вплинуло на мирне врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту.

У 2010 р. після дворічної ескалації напруженості в відносинах Палестини і Ізраїлю прийшов час ведення конструктивних непрямих переговорів сторін. Були проведені зустрічі з Б. Нетаньяху і з М. Аббасом у Вашингтоні, а також ще три зустрічі на вищому рівні. Проте, спроба посадити сторони за стіл переговорів не вдалася, так як Ізраїль не має наміру був продовжувати мораторій на будівництво нових поселень.

26 вересня закінчувався 10-місячний мораторій на поселенську діяльність на Західному березі р. Йордан і в Східному Єрусалимі. Зустрічі, які пройшли серед учасників «квартету» в 2011 р. також не принесли великих результатів. Стало зрозумілим, що примирення між собою ФАТХ і Хамас не має під собою основної платформи для мирного процесу між самою ПНА і Ізраїлем. Двосторонні попередні умови для проведення переговорів, жорстка позиція уряду Нетаньяху і внутрішні розбіжності в Палестині – все це призвело близькосхідну «четвірку» в глухий кут у справі примирення конфліктуючих сторін.

В цілому позиції міжнародного «квартету», сходяться в одній площині – недопущення нарощування військової обстановки в регіоні. А також приведення карти кордонів до позиції до 1967 р. зі створенням незалежної, рівного в правах держави Палестини зі столицею в Східному Єрусалимі. При цьому відкрито засуджуються дії угруповання Хамас, що випускає ракети на територію Ізраїлю (за 2009-2010 рр. Було випущено близько 500 ракет). 23 вересня 2011 р. Палестинська автономія подала заяву в ООН на прийняття останньої в якості повноправного члена.

Підтримують Ізраїль США з правом вето не допустять утиску прав свого союзника, а Росія була завжди позитивно налаштована до Палестини. Це говорить, про те, що близькосхідний «квартет» почав розшаровуватися зсередини, адже позиції США підтримує ЄС. Більш того, оцінюючи всю історію роботи цього інституту, неможливо знайти дієвого і ефективного прийнятого рішення, крім ідеї «дорожньої карти», яка повинна бути на сьогоднішній день істотно модернізована.

В рамках сесій Генеральної Асамблеї ООН учасниками «квартету» неодноразово висловлювалося заяву про призов до палестино-ізраїльським переговорам, які повинні завершитися досягненням створення незалежної держави Палестина, існуючого в мирних кордонах з Ізраїлем. Ця перспектива на ділі виявилася нездійсненною, оскільки розбіжності щодо палестинських

територій настільки глибокі, що до прийняття будь-яких рішень, в першу чергу, необхідно заручитися згодою сторін сісти за стіл переговорів, – до цих пір сторони не погодилися на такі кроки.

На 67 сесії Генеральної Асамблеї ООН була прийнята резолюція про статус Палестини, яка закріпила її положення в якості держави-спостерігача ООН. Протягом 2012 р. діяльність «квартету» була скорочена напередодні виборів президента США. Більш того, засідання «квартету» стали більш нагадувати дискусійний клуб, підсумками якого є спільні заяви про намір «четвірки» посередників вплинути на відновлення реальних прямих переговорів між палестинською та ізраїльською сторонами.

Варто зазначити, що лише резолюції ООН представляють собою відносні кроки в напрямку врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту. Для більш ефективної роботи розбіжності в «квартеті» на даному етапі повинні бути зведені до мінімуму, можливе за умови розширення учасників «квартету» (із залученням Туреччини, Китаю, Індії, а також Лівану і Сирії)

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН АРАБО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ В ГЛОБАЛЬНОМУ МАСШТАБІ

3.1. Нові чинники розвитку арабо-ізраїльського конфлікту в XXI ст.

У цей період на палестино-ізраїльський конфлікт і пошуки шляхів його врегулювання значний вплив мали події «арабської весни», особливо революція в Єгипті 11 лютого 2011 р., в результаті якої президент Хосні Мубарак пішов у відставку і був поміщений під домашній арешт. Особливістю післяреволюційної ситуації в Єгипті було те, що більшу роль стала грати армія. Президентом Єгипту (аж до його повалення 30 червня 2013 року) був М. Мурсі – ісламіст, який вийшов з лав «Братів-мусульман». Під час його президентства Єгипет став головною базою ХАМАСу, а ФАТХ, навпаки, втратила свою базу в Єгипті.

Незадовго до підписання угоди про національне примирення в квітні 2011 р. було опубліковано інтерв'ю активіста ХАМАС Іззата ар-Рашіка. Він стверджував, що необхідність відновлення палестинської національної діалогу «диктують нові регіональні умови», викликані революцією в Єгипті. Цікава оцінка, яку він дав діям єгипетської дипломатії навесні 2011 р. За його словами, президенту Мурсі і новому єгипетському керівництву притаманні «революційний дух», але обережні дії («дрібними кроками»), оскільки єгипетська дипломатія «дуже піклується про успіх», їй «необхідний заділ на майбутнє», при цьому вона «не має права помилятися ». Він припустив, що дії єгипетського керівництва по палестинській проблемі – «це перший пробний крок нової єгипетської дипломатії, тому вона їй приділяє так багато сил і уваги».

Дійсно, президент М. Мурсі і тісно з ним пов'язана радикальна ісламістська організація «Брати-мусульмани», які прийшли до влади в Каїрі в

результаті єгипетської революції 2011 р. були дуже близькі по духу, ідеології та політичним поглядам радикального палестинського угруповання «ХАМАС». Щоб переконатися в цьому, досить привести такий вислів М. Мурсі: «Нові покоління арабів необхідно з дитячого віку виховувати в дусі ненависті до євреїв».

В Ізраїлі були переконані, що міжпалестинське примирення було фактичною перемогою ХАМАСу, який скористався тим, що в результаті «арабських революцій» помірні сили ФАТХу втратили свою базу в Єгипті і Сирії. На практиці, як зазначив ізраїльський фахівець У. Ханін, ніякого консенсусу між Фатхом і ХАМАСом досягнуто не було, так як якщо перший був готовий обговорювати врегулювання конфлікту з Ізраїлем за моделлю «дві держави для двох народів», то лідери радикальних ісламістів «в принципі не визнають право Ізраїлю на існування в яких би то не було кордонах».

29 листопада 2012 р. в Генеральній Асамблеї ООН відбулося голосування з питання про визнання незалежності Палестинської держави. На підтримку визнання висловилися 138 країн, 9 проголосували проти, 41 країна утрималася. За підсумками голосування Палестині було надано статус держави-спостерігача при ООН, яка не є його членом.

Ізраїльсько-палестинські переговори були заморожені, оскільки виникла ситуація, коли максимум, який здатний запропонувати будь-який з ізраїльських лідерів, все одно менше мінімуму, який готовий допустити палестинське керівництво. Обстановку ускладнив явне посилення ХАМАСу, особливо помітне після офіційного примирення цієї організації з Фатхом та операції по поверненню ізраїльського військовослужбовця Гілада Шаліта. Справа в тому, що угода між Ізраїлем і ХАМАСом по поверненню Гілада Шаліта привела до подальшого зростання протиріч між регіональними акторами. Тегеран і Дамаск висловили невдоволення тим, що ХАМАС навіть не поставив їх до відома про прогрес на переговорах. Вони сприйняли це

таким чином, що ХАМАС віддав перевагу їм Єгипет і сунітський режим «Братів-мусульман». Тому Іран і Сирія почали демонстративно надавати підтримку найбільш радикальній ісламістській угрупованню «Ісламський джихад», що проводила обстріли території Ізраїля.

У 2014 р. Президент Палестини Махмуд Аббас за посередництва держсекретаря США Джона Керрі висунув новий трирічний план мирного врегулювання, заснований на повернення сторін до кордонів 1967 р.

План включав в себе відмову Ізраїлю від подальшого будівництва поселень, визнання палестинської стороною Єрусалиму як столиці Ізраїлю в обмін на визнання Ізраїлем Східного Єрусалима як столиці Палестини. У разі відмови Ізраїлю прийняти ці умови, Махмуд Аббас обіцяв звернутися до Міжнародного кримінального суду ООН (МКС ООН). Коли Ізраїль відкинув цей план, відповідне звернення було за посередництва Йорданії подано в МУС. У відповідь на судовий позов Ізраїль заморозив частину фінансування Палестинської автономії і, на думку палестинського керівництва, це рішення може увести країну в хаос.

Основними гострими протиріччями в арабо-ізраїльському конфлікті на сьогоднішній день є:

- територіальна проблема. Сюди входять претензії за володіння територією колишньої Британської мандата Палестина. Уже здійснювалися спроби зробити на цій спірній території дві держави, щоб, нарешті, припинити конфлікт, а саме, утворити незалежну палестинську державу, яке буде розташовуватися поруч з територією Ізраїлю. Але такий поділ призвів палестинське і єврейське населення до загострення ситуації;

- проблема біженців. За даними Організації Об'єднаних Націй на червень 1950, біженцями стали 960 тис. з 1350 тис. палестинців. На сьогоднішній день ця цифра не перестає рости, тому що статус палестинського біженця передається у спадок;

- статус Єрусалима. Єрусалим для єврейського народу займає центральне місце в їх релігії – іудаїзмі. Принцип «Єрусалим – вічна й неподільна столиця єврейської держави» затверджений законом, а тому жоден ізраїльський лідер не може прийняти рішення віддати частини цього міста арабам. На арабській місто називається Аль-Кудс (в пер. «священний») і є третім за своєю святості містом після Мекки і Медіни для всіх мусульман. Арабські лідери також не можуть відмовитися від домагань на Єрусалим.

У 2017-2018 рр. відбулася чергова ескалація арабо-ізраїльського конфлікту. Самою неспокійною територією залишається, як і раніше, Сектор Газа. Це сталося після того, як в грудні 2017 р. президент США Дональд Трамп визнав Єрусалим столицею Ізраїлю, ніж та викликав негативну реакцію з боку уряду і народу Палестини. 15 травня 2018 р. відбулося відкриття американського посольства в Єрусалимі на якому були присутні політичні діячі країн Заходу, а головне члени сім'ї президента Сполучених Штатів Америки – Дональда Трампа. Як заявляють світові ЗМІ, це дія США безпосередньо показує, що Трамп визнав Єрусалим – столицею Ізраїлю, відкривши саме посольство, а не консульство.

Протест в Секторі Газа 15 травня 2018 р. зібрав близько 4000 учасників. Палестинці відзначають день «Накба» (цей день для палестинців дорівнює катастрофи, адже саме в цей день, 15 травня, єврейський народ святкує день утворення своєї незалежної держави) продовжуючи масові заворушення. На тлі чергової політичної кризи, посланник ПА в США Хусам Зомлот отримав повідомлення про те, що він повинен покинути Сполучені Штати Америки і негайно повернутися до Рамалли.

Рішення про відкликання дипломатичного представника було прийнято головою ПА Абу-Мазеном буквально на наступний день після відкриття Посольства США в Єрусалимі. В офіційній заяві Міністерства закордонних справ ПА йдеться, що Хусам Зомлот прибуде до Рамалли 16 травня 2018 р.

При цьому, ПА не уточнює, чи носить цей захід тимчасовий або постійний характер.

Як відомо, палестинська сторона активно критикує офіційний Вашингтон за активну підтримку політики Ізраїлю. З цієї ж причини ПА намагається домогтися, щоб США не брали участі в мирних переговорах по врегулюванню палестино-ізраїльського конфлікту. Більш того, на екстреному засіданні Ради Безпеки ООН Ніккі Хейлі – постійний представник США при ООН, вийшла із залу засідань РБ ООН під час виступу посла Палестини Ріяда Мансура. Постпред США не стала вислуховувати звинувачення в недотриманні міжнародного права на адресу своєї країни. Представник автономії дуже різко висловився на адресу американської влади, перемістити посольство США з Тель-Авіва до Єрусалиму всупереч резолюції ООН. Він також заявив, що Вашингтон «витирає ноги» про міжнародне право.

Ріяд Мансур нагадав, що існують домовленості, схвалені міжнародним співтовариством, про те, що статус Єрусалиму має бути вирішене в ході прямих переговорів між Ізраїлем і Палестиною. Також, постпред ПА зажадав для палестинців міжнародного захисту від військової агресії Ізраїлю [84].

27 травня 2018 р. від артилерійських обстрілів з боку Ізраїлю на півдні Сектора Газа, загинули двоє палестинців. Також обстрілу піддався об'єкт, що належить воєнізованій угруповання ХАМАС, що править в Секторі Газа – вежа спостереження на сході Рафаха. Як розповіла прес-служба Армії оборони Ізраїлю, військові відкрили вогонь після того, як виявили на кордоні вибуховий пристрій, який заклали палестинські бойовики. Вночі з 27 на 28 травня 2018 р. ізраїльська авіація атакувала приблизно в цьому ж районі кілька об'єктів бойовиків у відповідь на порушення кордону групою палестинців [84].

Наприкінці травня міністр оборони Ізраїлю заявив про те, що Ізраїль має намір зводити житлові споруди на Західному березі річки Йордан, у відповідь на це Франція офіційно засудила це рішення. Ізраїльською владою

було поставлене питання про будівництво майже двох тисяч будинків і навряд чи невдоволення французької сторони, може хоч би яким не пішли чином перешкодити цим планам [84].

1 червня 2018 р. США наклали вето на проект резолюції Ради Безпеки ООН щодо палестино-ізраїльського конфлікту про захист палестинців від ударів з боку Ізраїлю. Дана резолюція була підтримана десятьма членами Ради Безпеки. Сполучені Штати проголосували проти, а ще четверо членів Ради утрималися від голосування. Даний проект резолюції вніс Кувейт, суть документа полягала в тому, щоб сторони палестино-ізраїльського конфлікту утримувалися від застосування військової сили по обидва боки. Також документ містив заклик, для захисту мирних палестинських громадян, які перебувають на окупованих територіях і Секторі Газа. Туреччина також засудила той факт, що США заблокували кувейтський проект резолюції. У свою чергу Сполучені Штати надали інший варіант резолюції, поправки в якому це відмова від згадки загибелі мирних палестинців в результаті дій Ізраїлю. Крім цього США наполягають на включенні до резолюції осуду терористичних палестинських угруповань ХАМАС і «Ісламський джихад». Зокрема, саме на ці групи пропонується покласти відповідальність за ракетний обстріл Ізраїлю, тоді як в проекті, підготовленому Кувейтом, ці угруповання не згадувалися, хоча і висловлювався жаль у зв'язку з такими обстрілами.

2 червня 2018 р. ізраїльські збройні сили, як повідомила армійська прес-служба, запобігли спробі палестинців з Сектора Газа перейти кордон з державою Ізраїль і завдати шкоди інфраструктурі. Військові виявили терористичне угруповання і відкрили вогонь, в результаті чого, група бігла назад і зникла на території сектора.

3 червня 2018 р. ВПС Ізраїлю були нанесені ракетні удари по базах палестинських бойовиків в двох містах на півдні Сектора Газа, як повідомили РІА Новини. ЗМІ Палестини повідомили, що в місті Газа, є база бойовиків,

що належить озброєного угруповання ХАМАС, дану базу атакував безпілотник. Друга ж з обстріляних баз належить угрупованню «Ісламський джихад». В цей же день по території держави Ізраїль міг бути завдано ракетного удару з території Палестини, але завдяки системі «Залізний купол», його вдалося перехопити.

У травні 2021 року відбулося збройне загострення довготривалого ізраїльсько-палестинського конфлікту. Внаслідок ракетних обстрілів і авіаударів загинуло щонайменше 213 палестинців, зокрема 61 дитина, з одного боку та 11 мешканців Ізраїлю, серед яких одна дитина – з іншого[92].

Приводом для розпалу конфлікту стали сутички між палестинськими протестувальниками та ізраїльською поліцією через заплановане оголошення рішення Верховного суду Ізраїлю щодо виселення декількох палестинських сімей з району Еш-Шейх-Джаррах у Східному Єрусалимі. Переважною більшістю міжнародної спільноти ця територія вважається односторонньо анексованою та окупованою Ізраїлем[92].

9 травня під час священного для мусульман місяця Рамадан ізраїльські правоохоронці здійснили штурм мечеті Аль-Акса, головної ісламської святині де перебували учасники масових заворушень. Задля уникнення зіткнень між мусульманами та юдеями на Храмову гору було введено значні сили поліції. 10 травня два палестинських військових угруповання, Хамас та Ісламський джихад у Палестині, розпочали обстріли Ізраїлю з території Сектору Гази, вразивши кілька житлових будинків та школу [92]. У відповідь Ізраїль заявив про початок антитерористичної операції «Страж стін» (івр. הקומות שומר – Шомер гаХомот) та почав бомбардування інфраструктури ХАМАСу у Секторі Газа, вразивши зокрема чимало багатоквартирних будинків та журналістську редакцію, де за даними ізраїльської розвідки розміщувалися штаби ХАМАСу [92].

11 травня ізраїльська армія оголосила антитерористичну операцію в Секторі Газа[60]. До цього дня через обстріли було пошкоджено житлові

будинки, постраждало 401 ізраїльтянин, у прикордонних районах було закрито школи, заборонено масові зібрання, у деяких містах відкрито бомбосховища[61]. Того ж дня оголошено мобілізацію 5 тис. ізраїльських резервістів, у Газі почалося посилення піхотних і бронетанкових дивізій, тривала передислокація авіаційних підрозділів і розвідки [92].

20 травня військово-політичний кабінет Ізраїлю ухвалив постанову про припинення антитерористичної операції «Захисник Стін» та припинення вогню [92].

3.2. Позиції провідних країн та наднаціональних інститутів щодо врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту

Палестино-ізраїльський конфлікт став невід'ємною частиною порядку денного міжнародних організацій, треком для проведення зовнішньої політики країн світу, гарячим питанням серед наукової спільноти, а також нагальною проблемою самого Близького Сходу, насильно або стихійно втягнутого в процес зіткнень і спроб встановити світ.

Розв'язання тугого вузла протиріч більш активними методами загрожує повним втягуванням гравців, їх відповідальністю за розпалювання ще більш серйозних кровопролитних конфліктів на Близькому Сході. Однак, і бездіяльність породжує трагічні наслідки. Важливо встановити ряд першочергових проблем на шляху мирного вирішення палестино-ізраїльського конфлікту.

Так, наприклад, проблема біженців стала технотронною проблемою, створеної самими учасниками конфлікту. На сьогоднішній день жителів тих злочасних районів Західного берега Йордану і Сектора Газа використовують як плацдарм для проведення своїх інтересів різні політичні сили.

Важливо підкреслити, що особливо гостро стоїть проблема надання юридичної сили праву повернення палестинців до своїх домівок. Міжнародне

співтовариство, підтримуючи Ізраїль, дотримується підходу подвійних стандартів по відношенню до проблеми палестинських біженців. Так, проблема була переведена в гуманітарну площину замість політико-юридичної, а її рішення розглядається лише в ракурсі натуралізації палестинців в іноземних державах. У міжнародно-правовому полі право повернення палестинців до своїх домівок було виражено в єдиній резолюції ГА ООН № 194 1948 р., на відміну від результатів переговорів в Кемп-Девіді і Табі в 2000-2001 рр., «Дорожньої карти» або Мадридської конференції 1991 р. На сьогоднішній день США і Ізраїль уникають визнання право палестинського народу на самовизначення у вигляді надання права на повернення до своїх рідних домівок. За статистикою БАПОР (Близькосхідне агентство ООН) сукупне число палестинських біженців, які проживають в Сирії, Лівані, Йорданії, на Західному березі і в секторі Газа, становить близько 5 млн. осіб, не рахуючи близько 700 тисяч палестинців в Північній і Латинській Америці і Європі.

Ізраїль, згідно заявленим вимогам, хотів би бачити палестинські території демілітаризованими. Вони повинні бути непричетними до жодного військового союзу і не перебувати у військових договірних навіть чисто оборонного характеру. Однак, ізраїльська армія при цьому може зберігати свої військові сповіщальні станції на окупованих територіях, а також загонів армії уздовж всієї палестино-ізраїльської і єгипетсько-ізраїльському кордонів. Такими вимогами був наповнений документ, переданий в Держдепартамент США Відділом планування Армії Ізраїлю в 2008 р. При цьому підкреслювалося, що дані вимоги повинні бути прийняті палестинською стороною в якості попередніх умов тільки для переходу до обговорення різних аспектів довгострокового політичного врегулювання, а не до самого рішення проблеми. На жаль, аж до сьогоднішнього дня висувуються взаємні непереборні умови для старту мирного процесу.

Проблема будівництва єврейських поселень і майбутнє Єрусалима є осовою в палестино-ізраїльському конфлікті. Саме вона залишається тим протиріччям у поглядах і позиціях Ізраїлю і Палестинської Автономії в спробах прийти до мирної угоди. На початку ХХІ століття була створена комісія з чотирьох посередників-представників світової спільноти – США, Росія, ООН та ЄС, з метою надати нового поштовху в справі вирішення конфлікту. Документ, створений для поетапного здійснення плану по досягненню миру – «Дорожня карта» – проте, втратив свою силу. Протиріччя між Ізраїлем і Палестиною виявилися занадто сильні. Документ не містив конкретні механізми вирішення проблем, в тому числі з питань статусу тих чи інших територій. Також як і угоди Осло – обидва мали «проміжний» характер, що і призвело до їх неспроможності.

Починаючи з 1947 р., послідовно міжнародним співтовариством переслідується мета створення двох держав для двох народів. Однак, до цього часу, вона не була досягнута. Для ісламістських угруповань, як ХАМАС, існування Держави Ізраїль в принципі неприйнятно. Для ізраїльської сторони догляд із захоплених палестинських територій неможливий, оскільки по етнорелігійного ознакою ці землі були даровані їм згори. Більш того, догляд загрожує обернутися катастрофою для ізраїльтян. Палестинські території є для останніх життєвим простором, а також зберігають прісноводні запаси води. До того ж, згідно із запропонованими шляхами щодо врегулювання, Ізраїлю доведеться евакуювати поселення із Західного берега, одночасно відмовитися палестинським біженцям від права на повернення в Ізраїль.

Цілі ЄС формально відповідали міжнародному праву, і в них не домінували егоїстичні мотиви володіння. Вони були спрямовані, скоріше, на поліпшення міжнародного середовища (і, разом з цим, власного благополуччя). Дії ЄС показують, що він не віддавав вирішальної переваги однієї зі сторін заради отримання від неї егоїстичних вигод. Обидва опоненти

були не цілком задоволені його політикою, а ЄС намагався знайти баланс між цінностями, пов'язаними з кожною зі сторін. Невірно стверджувати, що ЄС нібито схиляється на бік Ізраїлю і робить це перш за все через корисливого інтересу у співпраці з ним або боязні зіпсувати відносини з США. У масштабах ЄС, вигоди від торгівлі з Ізраїлем незначні, особливо в порівнянні з арабським світом; епізоди напруженості із США були, і вони в жодному разі не можуть кардинально зіпсувати трансатлантичні відносини. Прихильність ЄС права Ізраїлю на існування більшою мірою впливає з історичної відповідальності, а також міжнародних норм і цінностей ЄС. З іншого боку, з цим поєднувалася і підтримка ЄС палестинців. Але не можна і стверджувати, що ЄС зайняв абсолютно «про палестинську» позицію, лише бажаючи отримувати вигоди з співпраці з арабськими країнами. Це не відповідає його прихильності безпеки Ізраїлю і не враховує щирою заклопотаності правами палестинців. Позиція ЄС в основних моментах залишалася незмінною протягом багатьох років. Він виступав за зміцнення міжнародних інститутів в процесі вирішення конфлікту. Виходячи з цих міркувань, цілі ЄС можна визнати нормативними. Проте, ЄС не завжди був пов'язаний власними нормами. Це відбилося і в його цілях. Запекла підтримка орієнтира співіснування двох держав без реального демонтажу єврейських поселень, припинення контролю Ізраїлю за життям палестинців і демократизації палестинської та ізраїльської політичних систем зараз входить в протиріччя з дотриманням прав людини і міжнародного гуманітарного права. З цієї точки зору зовні нормативна мета ЄС – за відсутності твердої політичної волі до її реалізації – починає припускати ненормативні наслідки. У цьому контексті можна вказати на залежність між цілями і результатами. Чи можна говорити про нормативності зовні навіть найблагородніших цілей, якщо вони все більше відриваються від реальності, а їх переслідування веде до ненормативних результатами.

Політика Сполучених Штатів в регіоні знаходиться під відповідальністю своєї внутрішньої політики, а також обумовлена багато в чому ефективною діяльністю «ізраїльського лобі», згідно з думкою професорів Гарвардського Університету і Університету Чикаго, Джона Міршеймера і Самюеля Уолта. Жодному іншому лобі не вдалося розгорнути американську зовнішню політику в своєму напрямку, одночасно переконуючи американців, що інтереси Ізраїлю і США надзвичайно ідентичні. Важливо відзначити, що завдяки впливу сіоністського лобі посольство США в Ізраїлі було перенесено в Єрусалим, тим самим визнаючи місто столицею Ізраїлю.

Однак, дана думка має бути доповнена одним важливим фактором: Ізраїль, діючи через своє лобі в США, вміло спрямовує американську політику на Близькому Сході, але тільки тоді, коли не відбувається протиріччя з інтересами Білого дому і американського великого бізнесу. Так, наприклад, Пентагоном була зірвана ізраїльська програма створення винищувача «Лави» в 1984 р. Тоді єврейське лобі в США максимально активізувалося, проте не досягло успіху. Більш того, план по зриву створення винищувача було доручено співробітнику Міноборони США, свого часу присвяченого в рабини, Дову Закхейму, тісно пов'язаного з єврейською громадою.

Таким чином, самостійність Ізраїлю не вітали і явно обмежувалася. Існувала загроза нанесення серйозного удару по американському виробництва військової техніки. Також, з іншого боку, таїлась небезпека продажу Ізраїлем озброєння ПАР або Китаю, на виробництво якого Ізраїлю були виділені величезні фінансові кошти США. Набагато дешевше обходилося поставляти Ізраїлю літаки американського виробництва.

Даний приклад дуже показовий, адже політика Президента Рейгана була відома проізраїльською. Проте, головною вихідною компонентою для ізраїльського лобі в США є не вихід за межі поля збігу інтересів із США. Тут

важливий приклад «справи Полларда» – Джонатан Поллард, співробітник антитерористичного центру ВМС США був звинувачений в шпигунстві на користь Ізраїлю. Єврейське лобі і сам Ізраїль чинили серйозний тиск на уряд Сполучених Штатів, проте вирок був остаточним – довічне ув'язнення. Ізраїль зловжив довірою Білого Дому, який і без того передавав секретну інформацію спецслужбам Ізраїлю, проте передані дані могли б завдати удару безпеці США, а значить шкоди його інтересам.

Восени 2001 р., і особливо навесні 2002 р., адміністрація Буша взяла курс на припинення ізраїльської експансіоністської політики на Окупованих територіях. При цьому, активно підтримувалася ідея створення Палестинської держави. У своєму розпорядженні Буш мав ефективні інструменти тиску на Тель-Авів. Він міг загрожувати скороченням економічної та дипломатичної підтримки Ізраїлю, в чому, безсумнівно, його підтримав би американський народ. Дані опитування 2003 р. показали, що більше 60 % американців схвалюють припинення підтримки Ізраїлю, якщо останній буде перешкоджати зусиллям США щодо врегулювання конфлікту. Серед «політично активних» громадян це число досягало 70 %. В цілому, 73 % опитаних заявили, що США не слід надавати заступництво жодної зі сторін конфлікту.

Із вступом на посаду президента Барака Обами намітився певний оптимізм у вирішенні палестино-ізраїльського конфлікту. Частково це було виражено в новій Стратегії національної безпеки, або «доктрині Обами», прийнятої в 2010 р.

Нова стратегія вже не містила тез про розв'язування превентивної війни. Були проголошені ідеї демократії у вигляді світу і безпеки, а також, по праву належить, захист національного суверенітету і національних інтересів США. Акцент був зроблений на багатосторонніх підходах при проведенні зовнішньої політики. Намічено плани по налагодженню і розвитку відносин США з Китаєм, Росією, Індією, з регіональними країнами: Індонезією,

Бразилією, ПАР, країнами Близького Сходу. А також, не кажучи про давнє співробітництво з Францією, зміцнення відносин з Великобританією, Південною Кореєю, Німеччиною і Японією в складі блоку НАТО. За участю США, в ході конфлікту, в тому чи іншому регіоні залишається підтримка ідеї націоналізації конфлікту (тобто заміна американських військ національною армією).

У доктрині також підкреслюється, що США, стикаючись з викликами 21 століття, бере на себе обов'язок формування міжнародного порядку, гарантії глобальної безпеки. Цілями є стримування агресії, запобігання розповсюдженню ядерної та хімічної зброї, а також впровадження завдань внутрішньої політики в загальну картину зовнішньої політики США. Як пріоритет національної безпеки підкреслюється довгострокове партнерство з Ізраїлем. У тому числі прагнення до вирішення палестино-ізраїльської проблеми в формі двох держав для двох народів і до світу між Ізраїлем і його регіональними сусідами.

Фактично, адміністрація Обама намагалася всіма силами витягнути США з тих конфліктів, в які вони були втягнуті адміністрацією Дж. Буш-мол. (2001-2008 рр.). Це і війна в Іраку, в Афганістані, ескалація напруги з Іраном і КНДР, підтримка агресивної політики Ізраїлю в Палестині і Лівані, а також в Сирії.

Тоді Обама закликав до оновлення відносин між США і мусульманами на основі «взаємного інтересу і взаємної поваги». Він визнав важливий внесок, який вони внесли в мистецтво, природничі науки, філософію і медицину і пообіцяв боротися проти негативних стереотипів щодо ісламського світу. Обама також наголосив на необхідності проведення політики толерантності, спрямованої на збереження етнокультурних відмінностей в країнах з переважно мусульманським населенням. Але найголовніше в промові президента США – це його прагнення покласти край ворожнечі між Ізраїлем і палестинцями.

6 квітня 2009 р. відбулася перша після формування нового уряду офіційна зустріч представників США з прем'єр-міністром Ізраїлю Б. Нетаньяху.

3 травня 2011 р. був підписаний договір про примирення між представниками конфліктуючих палестинських угруповань ФАТХ і ХАМАС. Йдеться про поворотному подію, здивував не тільки міжнародне співтовариство, але, за деякими твердженнями, і сам ФАТХ.

Відповідно до угоди повинно було бути створено тимчасовий уряд національної єдності, що складається з так званих технократів, тобто міністрів, які не належать ні до одного з угруповань. Відбулася заява про намір тимчасового уряду займатися виключно внутрішніми питаннями і підготовкою до виборів. Насправді ж, для палестинців основним залишається одне питання – визнання їх «держави» світовою спільнотою в особі ООН.

По суті, в 2010 р. Генасамблея вже рекомендувала створити палестинську державу і навіть наполягала на кордонах 1967 р. 15 грудня 1988 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію 177/43, яка схвалила «проголошення палестинської держави» Ясиром Арафатом. Він зробив цю заяву на засіданні Палестинської національної ради в Алжирі 15 листопада 1988 р.

За цю резолюцію, що визнала «необхідність дати палестинському народу можливість здійснити свій суверенітет на території, окупованій в 1967 р.», проголосували тоді 104 члени ООН. Ізраїль і США проголосували проти і 36 країн утрималися. З тих пір було прийнято ще кілька резолюцій, включаючи грудневе рішення 2008 р. визнано право палестинців на незалежну державу. Але жодна з них не створила нову юридичну реальність і не привела до зміни на місцевості.

Більше сотні країн готові до такого кроку, в тому числі і в Європі. Більш того, Всесвітній банк, МВФ і ООН в опублікованих у 2011 р. доповідях стверджують, що прем'єр-міністру палестинського уряду Саламу

Файяду вдалося створити політичні та економічні інститути, необхідні для появи життєздатної держави.

19 травня 2011 р. Барак Обама виступив з промовою, присвяченій ситуації навколо Близького Сходу і Північної Африки. У ній він приділив увагу і палестино-ізраїльському конфлікту. Обама заявив: «США впевнені, що в результаті переговорів повинні бути утворені дві держави і встановлено постійні кордони Палестини з Ізраїлем, Єгиптом і Йорданією, а також постійний кордон між Ізраїлем і Палестиною».

Але найважливішим в його промові було інше. Кордон між Ізраїлем і майбутнім палестинським державою, за словами президента, «має пролягати по лініях 1967 р. при взаємно узгодженому обміні територіями, таким чином, щоб встановити безпечні і визнані обома державами кордони» 424. «Мрії про єврейське і демократичній державі не можуть існувати одночасно з постійною окупацією».

Відповідна реакція Ізраїлю не змусила себе довго чекати. У заяві Нетаньяху говорилося про те, що повернення до кордонів 1967 р. загрожує безпеці Ізраїлю. Він також підкреслив, що дане рішення не відповідає реаліям сьогодення, оскільки за всі ці роки на так званих «окупованих територіях» влаштувалися десятки тисяч громадян Ізраїлю, і йти вони явно нікуди не збираються.

Однак світова спільнота не погодилося з доводами ізраїльського прем'єр-міністра. Спочатку ініціативу Обама підтримав ЄС, а потім і всі інші члени близькосхідного «квартету».

У заяві, опублікованій на сайті ООН 20 травня 2011 р. говориться, що члени «квартету» висловлюють «рішучу підтримку» Обамі, який 19 травня виклав своє бачення шляхів вирішення палестино-ізраїльського конфлікту. Як підкреслили автори документа, рішення територіальних суперечок, що існують між Ізраїлем і палестинцями, є запорукою врегулювання конфлікту і забезпечення безпеки в регіоні. «Квартет» закликав Ізраїль і Палестинську

автономію відновити прямі двосторонні переговори «без затримок і попередніх умов».

Повернення США при Д. Трампа до жорсткішого курсу щодо Тегерана і нові зусилля американського президента по реанімації планів повалення Б. Асада під будь-яким приводом були по достоїнству оцінені в Саудівській Аравії: Ер-Ріяд виділив 33 млрд дол. на закупівлі американського озброєння і пообіцяв інвестувати в економіку США в найближчому майбутньому 200 млрд дол.

Виступаючи на прес-конференції в Білому будинку 5 грудня 2017 р Д. Трамп заявив: «Як президент Сполучених Штатів я офіційно визнаю Єрусалим столицею Ізраїлю і розпоряджаюся перенести посольство США з Тель-Авіва до Єрусалиму» [14]. Ця заява викликала суперечливу реакцію. Прем'єр-міністр Великобританії Т. Мей зазначила, що її уряд не має наміру робити які-небудь дії, спрямовані на зміну статусу Єрусалиму: «Ми не згодні з рішенням США перенести своє посольство в Єрусалим і визнати Єрусалим столицею Ізраїлю до досягнення остаточної мирної угоди ». А. Меркель дала зрозуміти, що «федеральний уряд Німеччини не підтримує рішення адміністрації США по визнанню Єрусалиму в якості столиці Ізраїлю ... ». Франція була серед восьми країн, які зажадали провести екстрене засідання Ради Безпеки ООН у зв'язку із зробленим кроком, який «ставить під загрозу перспективу мирного врегулювання». Досить жорсткою була реакція всіх мусульманських країн. Президент Туреччини Р. Ердоган пообіцяв «сколихнути весь мусульманський світ», щоб не допустити зміни статусу Єрусалиму. З цією метою він оголосив про термінове скликання в Анкарі саміту Організації ісламського співробітництва (ОІВ). Навіть Саудівська Аравія висловила співчуття у зв'язку з рішенням президента [14].

Президент Росії В. В. Путін у телефонній розмові з турецьким лідером Р. Ердоганом висловив серйозну стурбованість у зв'язку з рішенням США

про визнання Єрусалиму в якості столиці Ізраїлю, повідомила прес-служба Кремля.

Голова Палестинської національної адміністрації Махмуд Аббас назвав рішення президента «неприйнятним злочином». Голова політбюро палестинського руху ХАМАС Ісмаїл Ханія в Газі закликав палестинців до нової інтифади. На всій території відносно спокійного до недавнього часу Західного берега почалися масові заворушення палестинців [84].

Арабо-ізраїльський конфлікт в даний час включає в себе чотири паралельні процеси:

- процес відновлення миру між арабськими країнами та Ізраїлем;
- процес поетапного знищення Держави Ізраїль;
- процес посилення арабо-ізраїльського конфлікту;
- процес глобального протистояння мусульманської цивілізації іншому людству.

ЄС у спробах врегулювання конфлікту має на меті боротьбу з тероризмом, з нелегальною міграцією, і поширенням зброї масового ураження. Також, однією з головних цілей ЄС є енергетична безпека – одна з важливих пріоритетних напрямків об'єднаної Європи, саме тому ЄС зацікавлена в забезпеченні миру в арабському регіоні [92].

Для адміністрації США дуже важливим є сам регіон, до якого належить Держава Ізраїль. Це пояснюється тим, що Сполучені Штати залежать від імпорту нафти з Близького Сходу, де зосереджена значна частина світових запасів «чорного золота». Крім того, у Вашингтоні вважають, що Ізраїль, є єдиною країною на Близькому Сході з політичною системою, аналогічної західної демократичної моделі, тому повинен і надалі залишатися форпостом і провідником американських ідей і цінностей в регіоні.

3.3. Шляхи врегулювання конфлікту

Безперервні хвилі насильства на Близькому Сході наочно демонструють, як багато складнощів і перепон стоїть на шляху до міцного миру, стабільності і безпеки в регіоні.

Образ ворога у ізраїльтян і арабів по відношенню один до одного культивувався десятиліттями з покоління в покоління і корениться в історико-культурних і соціально-релігійних традиціях обох народів. В останні два десятиліття проблема загострилася в зв'язку із зростанням терористичної активності екстремістських елементів в зоні конфлікту.

Постійно тривали військові зіткнення свідчать про необхідність комплексного підходу до врегулювання конфлікту. Нездатність йти на поступки приводила до плачевних наслідків, в першу чергу, для палестинської сторони. Але і тоді Ізраїль діяв в цілях забезпечення безпеки власних кордонів і знищення ООП. Небажання обох сторін вести переговори постійно лише посилювало протистояння. Чеченська війна стала вирішальною в подальшому розвитку конфлікту – окупація Східного Єрусалиму і Голанських висот, Західного берега річки Йордан і Сектора Газа є каменем спотикання і до сих пір засуджується і заперечується міжнародним співтовариством.

Підводячи підсумки проведеного в даній роботі дослідження можна зробити наступні висновки.

По-перше, проаналізувавши переговорний процес з близькосхідного врегулювання, можна прийти до висновку, що оптимальна структура мирного процесу повинна базуватися на рівноправному участі всіх сторін конфлікту, як це було закладено ще в рамках Мадридського процесу 1991 р. Розширення двосторонніх переговорів до багатосторонніх дозволяє залучати до проблему мирного врегулювання нових великих гравців, тим самим підвищуючи шанси на успіх переговорного процесу.

Вся сучасна історія участі Сполучених Штатів в палестино-ізраїльському врегулюванні свідчить про те, що фактор часу носить виключно деструктивний характер: він зіграв важливу роль в невдачах процесу Осло, Кемп-Девідської саміту 2000 р. плану Клінтона і плану «Дорожня карта». Штучні тимчасові рамки приносять якість і повноту реалізації домовленостей в жертву швидкості просування мирного процесу, що призводить до хиткості реального прогресу, визначаючи в кінцевому підсумку його долю.

Останнім часом одним з головних перешкод для розвитку мирного процесу стало зміна пануючих угруповань в таборі палестинського суспільства, яке виявилось розколотим з політико-ідеологічним і географічним лініях на прихильників радикалів з ХАМАС і прихильників помірному руху ФАТХ, які зміцнили свої позиції відповідно в секторі Газа і на західному березі річки Йордан. Подолання розколу і консолідація влади повинні зробити учасників переговорного процесу більш схильними йти на болючі поступки. Але поліпшення поки не спостерігається. А недавнє примирення ХАМАС і ФАТХ, аж ніяк не розряджає обстановку. Навпаки, ізраїльський прем'єр-міністр Б. Нетаньяху висунув ультиматум уряду Махмуда Аббаса, в якому говориться, що для відновлення переговорів йому необхідно зробити вибір: або примирення з радикальним ХАМАС, або світ з Ізраїлем.

По-друге, що стосується позиції США, то не варто забувати про той вплив, який чинить ізраїльське лобі. Головний фактор успіхів лобі полягає в його силі в Конгресі, де Ізраїль практично повністю захищений від будь-якої критики. Цей момент цікавий сам по собі, оскільки Конгрес рідко ухиляється від дебатів щодо спірних питань. Однак як тільки справа стосується Ізраїлю, потенційні критики замовкають.

Тим самим, фактор ізраїльського лобі дуже важливий для розуміння стратегії і тактики американської дипломатії в палестино-ізраїльському

конфлікті. Навіть останні події навколо пропозиції Обама повернутися до кордонів 1967 р. були негативно зустрінуті лобі, і Обама довелося виправдовуватися перед АЙПАК, а Конгресу, де лобі особливо сильно, аплодувати виступу Нетаньяху, в якому той повністю відкинув план Обама.

По-третє, специфіка американських експертно-аналітичних центрів змушує дослідника, що займається вивченням вироблення зовнішньої політики США, особливо ретельно підходити до аналізу їх ролі на процес прийняття рішень. Тут слід розуміти безпосередню (через членів центру, які є одночасно і держслужбовцями) і опосередковано (через різного роду держзамовлення) зв'язок лідерів думки з органами державної влади. Це, в свою чергу, свідчить про необхідність критично оцінювати показники об'єктивності розроблюваних підходів і експертних оцінок «мозкових центрів».

Проведене дослідження показує, наскільки складний і суперечливий палестино-ізраїльський конфлікт. Проте, не можна стверджувати про неможливість його мирного врегулювання. Адже були обопільні прагнення піти на примирення, як у випадку з Осло. Не варто забувати, що це була перша за багато десятиліть серйозна спроба домогтися якихось взаємоприйнятних рішень в прямих переговорах. В ході них був вироблений ряд пропозицій і знайдені розв'язання, які свідчать про реальність компромісів, а значить, і наступного припинення палестино-ізраїльського конфлікту.

Близькосхідний конфлікт займає особливе місце в світовій політиці. Це один з найтриваліших регіональних конфліктів. Відмова від силового вирішення палестино-ізраїльських протиріч повинен займати одну з ключових позицій в прагненні його учасників домогтися світу. Але, на жаль, як показав досвід, людство не бажає ділитися своєю владою. Як вирішиться цей конфлікт, покаже час, проте в інтересах усіх його учасників, щоб це сталося якомога швидше.

Аналіз подій в рамках арабо-ізраїльського мирного процесу на рубежі століть і на сучасному етапі дозволяють зробити висновок, що в короткостроковій і середньостроковій перспективі ситуація може розвиватися в контексті кількох сценаріїв.

Ізраїльська сторона може піти по шляху компромісу, але з акцентом на ізраїльське бачення реалізації положень укладених угод. Наприклад, шляхом трансформації палестинських анклавів в систему самоврядних кантонів. Це дозволить домогтися зменшення впливу палестинської адміністрації з подальшим взаємодією з населенням через місцеві органи влади. Подібний варіант виключає будь-які натяки на незалежність і суверенітет, що безпосередньо вплине на загибель палестинської держави.

Більш того, як показав історичний досвід, децентралізація влади в рамках оформлення палестинської держави не додає шансів на успіх реалізації як самого національного проекту палестинського народу, так і на арабо-ізраїльське мирне врегулювання.

У короткостроковій же перспективі актуальними виглядають наступні альтернативи:

1. Утворення тимчасової держави шляхом одностороннього або двостороннього прийняття рішення. Варіант врегулювання, який передбачає використання сторонами апробованої стратегії затягування часу різними способами (маніпуляції з міжнародно-правовою базою врегулювання конфлікту або використання насильницьких методів).

2. Повторне зростання значущості «третьої сторони». Незважаючи на успішний посередницький досвід в ХХ ст, початок нового століття свідчить, що без активної діяльності з відродження двосторонніх контактів, допомогу міжнародних дипломатів може виявитися малоефективною або навіть контрпродуктивною.

3. Збереження статус-кво. Найбільш реалістичний сценарій близькосхідного врегулювання в рамках короткострокового періоду, з огляду

на відсутність спроб вироблення єдиної позиції або компромісу, що відповідають інтересам як правого, так і лівого політичних таборів.

Крім того, досвід останнього десятиліття демонструє націоналістичні переваги більшості електорату, що виключає навіть натяки на якісь поступки опонентів.

Відносно альтернатив палестинської сторони, необхідно відзначити той факт, що палестинська адміністрація усвідомлює необхідність проведення реформ, так чи інакше змінюють характер як самого палестинської держави, так і регіонального устрою. Палестинська адміністрація має можливість ініціювати мирний процес, як вже було доведено в 2014 р, проте на більш реалістичних умовах. З огляду на антиізраїльські настрої багатьох представників регіону в ретроспективі, Палестина може використовувати даний фактор з метою дипломатичного маневрування і консолідації навколо себе регіональних гравців. Однак, ізраїльська дипломатія добре вміє перекроювати та складати дійсність в свою користь, що має враховуватися палестинцями при виробленні будь-яких планів та ініціатив в даному відношенні.

ВИСНОВКИ

Конфлікт – це вид політичного процесу, який характеризується різким протиборством, зіткненням політичних сил, обумовленим протилежністю їх політичних інтересів, цінностей і поглядів. Він є невід'ємною частиною розвитку міжнародних відносин.

В сучасній літературі конфлікти мають безліч класифікацій і розібрали три основних: конфлікт буває асиметричний і симетричний, характеризується нерівністю сторін конфлікту в військовому і територіальному відношенні. За локалізацією конфлікти можуть бути міжнародними, регіональними, внутрішніми. А також існує класифікація за причинами конфліктів: конфлікт інтересів, цінностей і ідентичності.

Наше дослідження присвячене саме арабо-ізраїльському конфлікту, який до цих пір не має рішення. Жодне з двох держав, ні Ізраїль, ні Палестина, звичайно ж, не можуть повністю знищити один одного, хоча це один з найбільш кровопролитних конфліктів сучасності. Але і знайти рішення, яке задовольняло б інтересам обох сторін теж непросто.

Упродовж багатьох десятиліть, протягом яких триває близькосхідний конфлікт, відносини між арабськими країнами та державою Ізраїль стали частиною міжнародної політики, предметом суперечок докторів історичних наук, вчених, професорів, глав держав і політичних діячів.

Протягом цих десятиліть у кожного народу, який бере участь в конфлікті, виробилася своя манера поведінки, світогляд. У єврейського народу це захист свого крихітного, але такого важливого для них держави. А арабські країни вони вважають ворожими агресорами, які бажають усіма силами стерти Ізраїль з карти світу. І це не безпідставно, адже якщо звернутися до переліку існуючих терористичних угруповань, майже кожне друге вважає своїм обов'язком і головною метою винищити за допомогою терору єврейську націю та знищити державу Ізраїль. Велика частина

представників арабської нації бачить в єврейському народі загарбників, незаконно відняли їх землі. Близькосхідний конфлікт є прикладом того, як незгода в політичній сфері призводить до розпалювання міжконфесійної та міжнаціональної боротьби. Важливим предметом в цьому конфлікті стала боротьба за вплив між державами, які не є безпосередніми учасниками. Кожна країна намагається за рахунок різних засобів послабити займані позиції своїх політичних суперників на Близькому Сході. Безумовно, для США Ізраїль представляє особливий інтерес. Сполучені Штати розглядають Ізраїль як своєрідну опору своєї близькосхідної політики, яка полягає в тому, щоб одноосібно панувати в даному регіоні. Але і з боку Ізраїлю теж спостерігається зацікавленість в такому могутньому союзнику. Хто як не США здатні надавати протекторат цьому маленькому державі і забезпечувати його необхідним військовим потенціалом.

Історія цього протистояння – конфлікт двох народів. І у кожного з них своя точка зору на причини розвитку конфронтації та шляхи її врегулювання. Останнім часом можна часто спостерігати, як конфлікт загострюється. До цього призводить недалекоглядна політика глав держав та інших діячів, які займають не останнє місце в цій непростій ситуації. На жаль, саме це і віддаляє вирішення проблеми і досягнення консенсусу.

Протягом тривалості конфлікту не раз робилися спроби до врегулювання, через офіційні зустрічі політичних діячів, через посередництво інших країн. Було докладено чимало зусиль, щоб налагодити діалог між ворогуючими сторонами за допомогою укладення офіційних договорів, які б регулювали взаємини між державами – учасниками конфлікту.

У роботі були розглянуті і спроби врегулювання конфлікту. Аналізуючи особливо важливі договори і угоди, можна прийти до висновку, що до повноцінного світу ще дуже далеко. Так як переговори завжди обумовлювалися рядом труднощів, наприклад, коли одна сторона

погоджується піти на безпрецедентні поступки, то стикається з відмовою, який, по суті, ні чим не обґрунтований.

Таким чином, стає, очевидно, що налагодження переговорних процесів розвивається досить складно для всіх сторін-учасниць. Відбуваються часті зриви в дипломатичному врегулюванні конфлікту через невдоволення і бунти населення Ізраїлю і Палестини, а також через зміну уряду в цих державах, так як конфлікт триває вже не одне десятиліття. Розв'язання близькосхідної кризи можливо по найкращому шляху, в разі згоди всіх його учасників, прямих і непрямих. Цим успішним результатом було б розв'язання ситуації за принципом «дві держави, два народи». В цьому випадку Ізраїль і непрямі країни-учасники конфлікту повинні визнати право на існування Палестинської держави. Єгипет, Сирія та Йорданія мають відмовитися від домагань на території, які вони анексували в ході війни 1948-1949 рр. Всім учасникам конфлікту необхідно піти на значні поступки в територіальному плані. Більш того, раз і назавжди відмовитися від міжконфесійної та міжнаціональної ворожнечі. Наскільки б жорсткими дані умови не здавалися державам учасникам близькосхідної кризи, без угоди піти на ці поступки конфлікт не вдасться вирішити мирним шляхом ще багато десятиліть.

Напевно, найреалістичніший варіант розвитку подій, це збереження статус-кво і окупаційного характеру присутності на палестинських територіях, що в перспективі може привести до утворення єдиної держави, але з різними адміністративно-правовими системами, де ізраїльські громадяни отримають неофіційний статус привілейованих, тоді як взаємодія з палестинцями на національному рівні буде носити непрямий дискримінаційний характер. Для останніх це буде своєрідною системою апартеїду, але подібна дійсність є набагато стійкішою в довгостроковій перспективі.

Що стосується рекомендацій в рамках мирного врегулювання конфлікту за участю «третьої сторони», то в загальних рисах необхідно вести

активні дії по розробці альтернативних політико-дипломатичних підходів до врегулювання палестинського вектора арабо-ізраїльського конфлікту. Очевидною завданням є відновлення переговорного процесу з можливістю як прямого, так і непрямого представництва.

Підводячи підсумок, можна сказати, що рішення близькосхідного питання займе багато і багато років, якщо, звичайно ж, рішення, яке задовольняє обидві сторони взагалі можливо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адрущенко Т. Роль національних держав у цивілізаційних конфліктах. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. Київ, 2012. Вип. 1 (57). С. 199–208.
2. Алексенко Д. М. Актуальность новых подходов в борьбе с терроризмом. Всемирный антикриминальный и антитеррористический форум. Материалы конф. URL : <http://www.waaf.ru/ldd.htm> (дата звернення: 22. 03.2021).
3. Арабсько-ізраїльський конфлікт: проблеми врегулювання на сучасному етапі. зб. Статей, Одеса : Фенікс, 2009, 240 с.
4. Аршанинова В. С., Грибан О. Н. Арабо-израильский конфликт в XXI веке: перспективы урегулирования. 2018. URL : <http://elar.uspu.ru/bitstream/uspu/9273/2/Arshaninova.pdf>. (дата звернення: 22. 03.2021).
5. Барановский В., Наумкин В. Ближний Восток в меняющемся глобальном контексте: ключевые тренды столетнего развития. *Мировая экономика и международные отношения*. 2018. С. 5-19.
6. Бард М. Период британского мандата. Мифы и факты. Путеводитель по арабо-израильскому конфликту/пер. А. Курицкого. Москва: Еврейское слово, 2007. 478 с.
7. Батрименко О. Способи врегулювання сучасних збройно-політичних конфліктів. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. Філософія. Політологія*. 2006. №76-79. С. 42-45.
8. Білан В. Близькосхідний мирний процес: відчайдушні спроби дипломатії. *Дзеркало тижня*. 2010. 20-26 березня.
9. Біляк Ю. Історичні аспекти виникнення конфлікту та еволюція поглядів. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/13_2017/7.pdf (дата звернення: 22. 03.2021).

10. Ващенко І. В., Кляп М. І. Конфліктологія та теорія переговорів. Київ : Знання, 2013. 408 с.
11. Гайдай Д. Новітні підходи у дослідженні «етнічних конфліктів». *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць*. Харків : ХНУ ім. В.Н.Каразіна, 2009. Вип.12. С. 160-167.
12. Гірник А. Конфлікти: структура, ескалація. К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. 172 с.
13. Гладуняк І. В. Врегулювання політичних конфліктів у процесі функціонування системи політичного управління. *Держава і право. Юрид. і політ. науки : зб. наук. пр.* 2008. Вип. 40. С. 606-613.
14. Государство Израиль. Израиль и арабский мир. URL: <http://eleven.co.il/state-of-israel/arab-israeli-conflict/11739/>. (дата звернення: 22.03.2021).
15. Грачевська Т. О. Неофіційна дипломатія як невід'ємна складова сучасних міжнародних відносин. *Грані: наук.-теор. та гром.-політ. альманах*. Дніпропетровськ: Грані, 2012. № 4 (84). С. 157-160.
16. Данильян О. Г. Місце та функції конфліктів у трансформаційний період розвитку суспільства. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2014. № 2 (21). С. 5-12.
17. Держалюк О. М. Політичний конфлікт як фактор внутрішньої загрози політичній безпеці. *Стратегічні пріоритети*. К., 2006. № 1 (2006). С. 35-41.
18. Долгов К. Современные войны и вооруженные конфликты: истоки, причины и пути решения. *Международная жизнь*. 2016. № 2. С. 41-50.
19. Жекало Г. Основні підходи до визначення поняття «конфлікт». *Схід*. 2015. № 2. С. 62-65.
20. Захарченко А.Н. Арабсько-ізраїльський конфлікт: проблеми врегулювання на сучасному етапі: зб. статей. Одеса: Фенікс, 2009. 240 с.

21. Збройні конфлікти сучасності. Проектне дослідження / за заг. ред. І. Пташник. Івано-Франківськ: Юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. 2014. 158 с.
22. Згурська В. Інституціоналізація як необхідний елемент розвитку суспільних рухів. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2014. Вип. 66. С. 307-314.
23. Зінчина О. Б. Конфліктологія : навч. посібник. Харків : ХНАМГ, 2007. 164 с.
24. Зыкова О.А. Отношения Европейского Союза и Израиля в контексте арабо-израильского конфликта. *Востоковедный сборник. Вып. 5*. М., 2003. С. 168.
25. Івата С. Стан наукової розробки проблем конфліктів в сфері державного управління. URL : <http://official.chdu.edu.ua/article/viewFile/60461/56223> (дата звернення: 22.03.2021).
26. Каштанов К. Позиция Советского Союза в ближневосточном кризисе 1967 года: взгляд из Вашингтона. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії, Х.*, 2013, вип. 16, с. 126-133.
27. Кіянка І. Політична конфліктологія: навч. посібник. Львів: Новий світ 2000. 2008. 96 с.
28. Киссинджер Г. Дипломатия. М. : Ладомир, 1997. 849 с.
29. Ковтун О. Миротворча діяльність ООН у ХХІ столітті. *Актуальні проблеми міжнародних відносин: збірник наукових праць*. Вип. 96. ч. 1. Київ, 2011. С. 118-122.
30. Коллинз Р. Теория конфликта URL : http://azps.ru/polpsy/lib/konflikt_kollinz.html (дата звернення: 22.03.2021).
31. Конфліктологія: навч. посіб. / Л. Герасіна, М. Требін, В. Воднік та ін. Харків: Право. 2012. 128 с.
32. Конфліктологія: Навчальний посібник. авт. Зінчина О. Харків: ХНАМГ, 2007. 164 с.

33. Котигоренко В. Сучасні концепції конфлікту як суспільно-політичного явища. Людина і політика. 2002. №3. С. 75-87.
34. Кузнецов Д.В. Арабо-израильский конфликт и Франция: внешняя политика и общественное мнение в период президентства Ф. Миттерана (1981-1995 гг.). Благовещенск, 2005. С. 171.
35. Купрейчук В.Ю. Вплив лівансько-ізраїльської війни 2006 року на міжнародні відносини близькосхідного регіону. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2013. Вип. 117(2). С. 48-54.
36. Кушнир. П.Т. Международные принципы ближневосточного урегулирования. *Востоковедный сборник*. М., 2004. № 6. С. 17-18.
37. Лебедева М. М. Политическое урегулирование конфликтов: подходы, решения, технологии. М. : Аспект Пресс, 1999. 271 с.
38. Лікарчук Д. Особливості конфліктів у політичній сфері. *Гілея : наук. вісник : зб. наук. праць*. К. : ВІР УАН, 2014. Вип. 83. С. 358-361.
39. Льюис Б. Что не так? Путь Запада и Ближнего Востока: модернизация и традиционализм / Пер. С англ. М., 2013. 290 с.
40. Мамед-заде П.Н. Интифада «Аль-Акса»: некоторые итоги 4-летнего палестинского восстания. URL : <http://www.iimes.ru/rus/stat/2004/27-10-04.htm>. (дата звернення: 22.03.2021).
41. Мансуров П. Проблемы и перспективы отношений ЕС с Израилем. *Востоковедный сборник (выпуск пятый)*. / Институт востоковедения РАН. Москва, 2003. С.179.
42. Международные отношения: теории, конфликты, организации. М., 2004. С. 71.
43. Нагорняк Т. Л. Конфлікт Держави і Суспільства в Україні. *Гілея : науковий вісник*. Вип. 89. 2014. С. 411-421.
44. ООН. История и истоки проблемы Палестины. Ч. II (1947-1977 г. г.). Нью-Йорк, 1979.
45. Орлик В., Рукомеда Р. Близькосхідний вимір зовнішньої політики

ЄС. *Близький Схід: міжнародна безпека, регіональні відносини та перспективи для України*. К., 2008. С.168-171.

46. Осама М.Ю. Апар. Міжнародно-правові аспекти забезпечення безпеки держави Палестина. *Автореферат дис. канд. юрид. наук: 12.00.11 – міжнародне право*. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Київ, 2015. 23 с.

47. Очерки недавней истории сионистского вопроса. URL: <http://www.alekstarn.com/ocherk.html>. (дата звернення: 22.03.2021).

48. Палестинская проблема в международных отношениях. URL: <https://textbooks.studio/uchebnik-mejdunarodnie-otnosheniya/palestinskaya-problema-mejdunarodnyih.html>. (дата звернення: 22.03.2021).

49. Панкратьев В. П. Палестино-израильский конфликт или куда ведет «дорожная карта». URL : <http://www.vostokoved.ru/articles/2-articles/35>. (дата звернення: 22.03.2021).

50. Пелипась М. Я. Суэцкий кризис 1956 года. *Холодная война. 1945-1963 гг. Историческая ретроспектива: Сб. ст.* М. : Олма-Пресс, 2003. С. 543-584.

51. Першин А. Типология политических конфликтов URL : <http://www.hist.msu.ru/Science/LMNS2002/28.htm> (дата звернення: 22.03.2021).

52. Пірен М. І. Конфліктологія : підруч. К. : МАУП, 2003. 360 с.

53. Побочий І. А. Політична боротьба як форма взаємовідносин соціальних сил в умовах утвердження державності сучасної України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. політ. наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». К., 2008. 32 с.

54. Свиридчук Н. Історико-теоретичні основи правового конфлікту в соціальному вимірі. URL: <http://www.law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-1-2011/5.pdf> (дата звернення: 22.03.2021).

55. Скороход Ю.С. Рада Безпеки ООН та конфлікт 2006 року на Півдні Лівану. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 96(1).

С. 18-26.

56. Скотт Дж. Г. Конфликты и пути их преодоления. К. : Внешторгиздат, 1991. 186 с.

57. Скотт Дж. Г. Способы разрешения конфликтов. СПб. : ВИС, 1994. 210 с.

58. Суэцкий канал: Сборник документов. М. : Изд-во ИМО, 1957. 179 с.

59. Тіماشов В. Поняття конфлікту: історичний дискурс. Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого: збірник наукових праць / редкол: А. Гетьман та ін. Харків. 2012. №2 (12). С. 89-96.

60. Фісанов В. Проблеми міжнародного врегулювання на близькому сході у роки холодної війни (за матеріалами опублікованих документів та сучасної кінодокументалістики). *Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича: Історія*. № 1. 2019. С. 101-108.

61. Федірко І. Соціально-політичні конфлікти як об'єкт дослідження. URL : [http://papers.univ.kiev.ua/1/filosofija_politologija/articles/fedirko-i-p-socialand-political-conflict-as-a-object-of-analysis _17419.pdf](http://papers.univ.kiev.ua/1/filosofija_politologija/articles/fedirko-i-p-socialand-political-conflict-as-a-object-of-analysis_17419.pdf) (дата звернення: 22.03.2021).

62. Федорченко А. В., Зайцева О. А, Марьясис Д. А. Израиль в начале XXI века. М., 2004. С. 192.

63. Чумиков А. Н. Управление конфликтом и конфликтное управление как новые парадигмы мышления и действия. *Социологические исследования*. 1995. № 3. С. 52-57.

64. Шелест А., Синовец П. Позиции США и ЕС относительно решения кризисных ситуаций на Ближнем Востоке: сотрудничество и разногласия. *Востоковедный сборник (выпуск седьмой)*. / Институт востоковедения РАН. М., 2006. С. 218.

65. Эпштейн А. Война, выигранная Ираном. URL : <http://www.iimes.ru/?p=4845> (дата звернення: 22.03.2021).

66. Эпштейн А. Израильская война против «Хезболлы». М.: Институт Ближнего Востока, 2007. 204 с.
67. Юрченко В.П. Военно-политическая составляющая отношений государств Ближнего Востока и Северной Африки с США и Западной Европой. *Современный исламский восток и страны Запада*. М., 2004. С.54-57.
68. Abbott P.K. Terrorist Threat in the Tri-Border Area: Myth or Reality? URL : <http://smallwarsjournal.com/documents/abbott.pdf> (дата звернения: 22.03.2021).
69. Altunisik M. The Turkish-israeli rapprochement in the post-cold war era. *«Middle eastern studies»*. L., 2000. № 2. Vol. 36. P. 191.
70. Amin S. 2011: An Arab Springtime? Monthly Review. Accessed 20 December 2011. URL : <http://monthlyreview.org/commentary/2011-an-arab-springtime>, 2 June 2011. (дата звернения: 22.03.2021).
71. British White Paper of 1939. URL: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/brwh_1939.asp. (дата звернения: 22.03.2021).
72. Dawisha A. Arab Nationalism in the Twentieth Century: from Triumph to Despair. Princeton and Oxford, Princeton University Press, 2016. 359 p.
73. Fatal Strikes. Israel's Indiscriminate Attacks Against Civilians in Lebanon, 2006. Human Rights Watch. URL : <https://www.hrw.org/report/2006/08/02/fatal-strikes/israels-indiscriminate-attacks-against-civilians-lebanon> (дата звернения: 22.03.2021).
74. Foreign Relations of the United States, 1952-1954. Vol. IX: The Near and Middle East. In 2 parts. Pt. 1. Washington : G.P.O., 1983. 1741 p.
75. Foreign relations of the United States. 1955-1957. Vol. XII: Near East region; Iran; Iraq. Washington : G.P.O., 1991. 1097 p.
76. Foreign Relations of the United States, 1955-1957. Vol. XIV: Arab-

Israeli dispute, 1955. Washington : G.P.O., 1989. 929 p.

77. Foreign Relations of the United States, 1955-1957. Vol. XV: Arab-Israeli Dispute, January 1 - July 26, 1956. Washington : G.P.O., 1989. 943 p.

78. Foreign Relations of the United States, 1955-1957. Vol. XVI: Suez Crisis, July 26. December 31, 1956. Washington : G.P.O., 1990. 1423 p.

79. Foreign Relations of the United States, 1955-1957. Vol. XVII: Arab-Israeli Dispute, 1957. Washington : G.P.O., 1990. 928 p.

80. Gerner D. Missed Opportunities and Roads Not Taken: The Eisenhower Administration and the Palestinians / Gerner Deborah J. Arab Studies Quarterly. Winter/Spring 1990. Vol. 12. № 1/2 (America and the Palestinians). P. 67-100.

81. Hahn P. Caught in the Middle East: U.S. Policy toward the Arab-Israeli Conflict, 1945-1961 / Hahn Peter L. Chapel Hill : University of North Carolina Press, 2004. 398 p.

82. Hahn P. Securing the Middle East: The Eisenhower Doctrine of 1957. Presidential Studies Quarterly. March, 2006. Vol. 36. № 1. P. 38-47.

83. Laron G. «Logic dictates that they may attack when they feel they can win»: The 1955 Czech-Egyptian Arms Deal, the Egyptian Army, and Israeli Intelligence / Guy Laron // Middle East Journal. Winter 2009. Vol. 63. № 1. P. 69-84.

84. Lebanon-Israel: The «July war» from a Human Rights Perspective. Nouveaux Droits de l'Homme» in partnership with «L'Association Libanaise pour l'Education et la Formation» URL : <https://alefliban.org/wp-content/uploads/2018/02/2006-Report-The-July-War-from-a-Human-Rights-Perspective.pdf> (дата звернення: 22.03.2021).

85. Mack A. (1975). Why big nations lose small wars: The politics of asymmetric conflict. World Politics Vol. 27, N 2. 1975. P. 175-200.

86. Maddy-Weitzman B.A Century of Arab Politics. From the Arab Revolt to the Arab Spring. Boulder, Rowman & Littlefield, 2016. 273 p.

87. Mearsheimer J.J. The tragedy of great power politics / J.J. Mearsheimer URL : <https://samuelbhfauredotcom.files.wordpress.com/2015/10/s2-mearsheimer-2001.pdf> (дата звернення: 22.03.2021).

88. Morgenthau H. Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace. New York: McGraw-Hill, 1993. 419 p.

89. Moss K. Europe, the Mediterranean and the Middle East. *MERIA*. 2000. № 1. P. 82.

90. Persson M. Great Britain, the United States, and the Security of the Middle East: The Formation of the Baghdad Pact / Persson Magnus. Lund : Lund University Press, 1998. 368 p.

91. Public Papers of the Presidents of the United States: Dwight D. Eisenhower, 1956. Washington : G.P.O., 1958. 1220 p.

92. The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories URL : <https://www.btselem.org/>. (дата звернення: 22.03.2021).

93. Rubin B. Ashton's Ashes: How Europe's Foreign Minister Repeats the Middle East's Biggest Cliche and Why She's Wrong. 24 March 2010, URL : www.gloria-center.org/gloria/#Israel-Palestinian-Issues. (дата звернення: 22.03.2021).

94. Smith, J. The idea brokers: Think tanks and the rise of the new policy elite. New York: Free Press, 1991. 313 pp.

95. Speech by HR Catherine Ashton, at the League of Arab States A Commitment to Peace – the European Union and the Middle East Cairo, 15 March 2010 URL : www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/113352.pdf. (дата звернення: 22.03.2021).

96. Spiegel S. The Other Arab-Israeli Conflict: Making America's Middle East Policy, from Truman to Reagan. Spiegel Steven L. Chicago, 1986. 538 p.

97. The 1956 War: Collusion and Rivalry in the Middle East. Edited by David Tal. London : Frank Cass, 2001. 234 p

98. Vynyknennia palestynskoi problemy. URL:

<http://bookster.com.ua/vynyknennya-palestynskoyi-problemy/>. (дата звернення: 22.03.2021).

99. Waltz K. Theory of International Politics. N.Y.: McGraw Hill, 1979. 251 p.

100. Zehr N.A. The War Against al-Qaeda. Religions, Policy and Counter-Narratives. Washington D.C., Georgetown University Press, 2017. 216 p.